

Næringsutvikling og attraktivitet Vest-Telemark

KNUT VAREIDE OG HANNA NYBORG STORM

TF-notat nr. 43/2010

TF-notat

Tittel:	Næringsutvikling og attraktivitet for Vest-Telemark
TF-notat nr:	43/2010
Forfatter(e):	Knut Vareide og Hanna Nyborg Storm
Dato:	29.12.2010
Gradering:	Åpen
Antall sider:	53
Framsidedfoto:	
ISBN:	978-82-7401-406-0
ISSN:	1891-053X
Pris:	160,-
	Kan lastes ned gratis som pdf fra telemarksforskning.no

Prosjekt:	VRI Telemark, Benchmark
Prosjektnr.:	20100150
Prosjektleder:	Knut Vareide
Oppdragsgiver(e):	NFR/VTNU

Resymé:

Dette notatet er en analyse av næringsutvikling og attraktivitet i Vest-Telemark. Først beskrives utviklingstrekk i Vest-Telemark med hensyn til befolkning og arbeidsplasser. Deretter beskrives utvikling i næringslivet gjennom NæringsNM, som måler nyetablering, vekst og lønnsomhet i næringslivet. I den siste delen av notatet presenterer vi to modeller for å analysere attraktivitet. Attraktivitetsbarometeret, som vi tidligere har utviklet, er en metode for å måle attraktivitet som bosted. Dernest presenterer vi en nyutviklet analysemodell som vi har kalt Attraktivitetspyramiden. Attraktivitetspyramiden er en helhetlig modell hvor regioners utvikling forklares av tre typer attraktivitet. Det er attraktivitet som bosted, attraktivitet som besøkssted og attraktivitet for bedrifter i basisnæringer.

Telemarksforskning, Boks 4, 3833 Bø i Telemark. Org. nr. 948 639 238 MVA

Forord

Denne rapporten er dels en videreføring av tidligere næringsanalyser, og dels en helt ny analysemetode kalt Attraktivitetspyramiden.

Utviklingen i Vest-Telemark blir i denne rapporten beskrevet i fire kapitler. I de tre første kapitlene vil en kjenne igjen tema og indikatorer fra tidligere næringsanalyser. Først ser vi på utviklingen med hensyn til befolkning og arbeidsplasser. Deretter beskrives utviklingen i næringslivet gjennom NæringsNM. Attraktivitetsbarometeret i kapittel 3 beskriver steders attraktivitet for bosetting.

I det siste kapitlet i rapporten presenterer vi for første gang en ny analysemetode for å forklare vekst og nedgang i regioner: Attraktivitetspyramiden.

Attraktivitetspyramiden handler om at steders utvikling er et resultat av stedenes attraktivitet på tre områder: Attraktivitet for bedrifter i basisnæringer, attraktivitet for besøk og attraktivitet som bosted. Vest-Telemark har blitt analysert med hensyn til sin attraktivitet på disse tre områdene.

Denne rapporten er finansiert av VRI Telemark (VRI er Norges forskningsråd satsing på virkemidler for regional innovasjon) og Vest-Telemark næringsutvikling.

Bø, 13. 12 2010

Knut Vareide

Prosjektleder

Innhold

1. Befolkning og arbeidsplasser	7
2. NæringsNM	16
3. Attraktivitetsbarometeret	29
3.1 Hva forklarer bostedsattraktivitet?.....	32
4. Attraktivitetspyramiden	35
4.1 Besøksnæringer.....	37
4.2 Basisnæringer	39
4.3 Bosted	41
4.4 Profil	42
4.5 Attraktivitet og utvikling.....	43
4.6 Samlet attraktivitet	48

Sammendrag

Denne rapporten er en analyse av næringsutvikling og attraktivitet i Vest-Telemark. Første del tar for seg de generelle utviklingstrekkene med hensyn til befolkning, arbeidsplasser og næringsliv. Deretter har vi analysert Vest-Telemarks attraktivitet for bosted, bedrifter og besøk.

Vest-Telemark har oppnådd en stabil befolkningsutvikling de siste to årene, etter en lang periode med nedgang i folketallet. Økt innvandring fra utlandet har bidratt til dette. På samme tid er befolkningsveksten i landet rekordhøy, slik at forskjellen mellom utviklingen i Vest-Telemark og sentrale strøk opprettholdes.

Vest-Telemark har hatt en svakere vekst i antall arbeidsplasser enn landsgjennomsnittet de siste årene. Utviklingen i næringslivet er nesten på høyde med landsgjennomsnittet, men veksten i offentlige arbeidsplasser har uteblitt i Vest-Telemark de siste ti årene, mens resten av landet har hatt kraftig vekst i antall offentlige arbeidsplasser. Seljord og Nissedal har hatt en sterkere vekst i arbeidsplasser enn landsgjennomsnittet, mens de andre kommunene ligger litt under.

Bedriftenes utvikling analyseres i NæringsNM, som måler bedriftenes lønnsomhet, vekst og nyetableringer. Næringslivet i Vest-Telemark har rykket kraftig opp i NæringsNM, og er nå rangert som nummer 52 av 83 regioner, etter å ha vært blant de siste de to foregående årene. Selv om rangeringen i NæringsNM er litt under middels av regionene i landet, er dette likevel ganske bra, ettersom en næringsfattig og spredtbygd region som Vest-Telemark har store ulemper i konkurranse med sentrale regioner nær storbyene.

Vest-Telemark synes å ha vært over middels attraktiv som bosted de siste tre årene. Selv om det har vært netto utflytting fra Vest-Telemark til andre regioner, er utflyttingen mindre enn arbeidsplassutviklingen skulle tilsi. Dette er en framgang fra tidligere perioder, da Vest-Telemark var mindre attraktiv som bosted. Hovedproblemet nå er derfor å få mer vekst i antall arbeidsplasser i regionen.

I siste del av denne rapporten ser vi på attraktivitet langs de tre dimensjonene besøk, bedrifter og bosetting.

Vest-Telemark er en utpreget besøksregion, og er nummer ni av 83 regioner i landet når det gjelder konsentrasjon av besøksnæringer. Vest-Telemark er også en bostedsregion som har mange innbyggere som bor i regionen og pendler til andre regioner. Vest-Telemark har liten konsentrasjon av basisnæringer, men har hatt en forholdsvis god utvikling i denne sektoren.

I de siste ti årene har Vest-Telemark hatt en samlet attraktivitet som har vært over middels av regionene, når vi legger sammen attraktivitet for besøk, bedrifter og bosetting. Vest-Telemark har i liten grad fått betalt for dette gjennom økt folketall og flere arbeidsplasser. Dette skyldes i stor grad at folkerike kommuner og kommuner som er regionale sentre, har fått vekst utover det som fanges opp av samlet attraktivitet. Det betyr av kommunene i Vest-Telemark må være mer attraktive enn middels for å få vekst. Dette skaper ekstra utfordringer for det regionale utviklingsarbeidet.

Innledning

Denne rapporten er bygd opp i fire hovedkapitler som har som hensikt å beskrive næringsutvikling og attraktivitet i Vest-Telemark.

Figur 1: Hovedtema og indikatorer for den generelle beskrivelsen.

I det første kapitlet presenteres statistikk over hovedtrekkene i befolkningsutviklingen og utviklingen av arbeidsplassene. Dette er de aller viktigste størrelsene for beskrivelse av regional utvikling.

I kapitlet om NæringsNM analyseres næringslivets utvikling på bakgrunn av nyetableringer, lønnsomhet og vekst. Dette er tre faktorer som til sammen gir en pekepinn på hvor godt næringslivet i regionene gjør det sammenliknet med næringslivet i andre regioner. Regioner som gjør det godt i NæringsNM har en tendens til også å ha høyere vekst i antall arbeidsplasser, men det finnes unntak.

Attraktivitetsbarometeret, som blir beskrevet i kapittel 3, har til hensikt å måle attraktiviteten som bosted i kommuner og regioner. Me-

toden er basert på nettoflyttingen. Noen steder trekker til seg mer innflytting enn arbeidsplassveksten tilsier, og slike steder vil få vekst på grunn av høy bostedsattraktivitet.

I det siste kapitlet presenterer vi en ny modell kalt Attraktivitetspyramiden. I denne modellen defineres tre typer attraktivitet: Attraktivitet som bosted, attraktivitet for besøkende og attraktivitet for bedrifter. Attraktivitetspyramiden er en modell for å forklare hvorfor noen steder vokser, mens andre har nedgang. Attraktivitetspyramiden vil dermed gi analyser og forklaringer på den utviklingen som blir presentert i det første kapitlet om befolkning og arbeidsplasser. Attraktivitetspyramiden er også et verktøy for å utvikle strategier for steders utvikling.

1. Befolkning og arbeidsplasser

I dette kapitlet skal vi beskrive hovedtrekk i befolkningsutviklingen og arbeidsplassutviklingen¹. Befolkningsutviklingen i en region vil være et resultat av den samlede utviklingen i en region. En positiv befolkningsutvikling skaper vekst, men befolkningsveksten kan også være et barometer for at regionen er i en positiv utvikling. Regioner som har god næringsutvikling og som er gode bosteder, vil få en positiv befolkningsutvikling. Vekst i arbeidsplasser har tradisjonelt vært det viktigste virkemidlet for å få til vekst i folketallet. Vekst i arbeidsplasser er også et mål i seg selv for de fleste regioner.

Befolkningsutviklingen i Vest-Telemark

Folketallet i Vest-Telemark sank med 17 personer i 2009. I 2008 var det en økning på 21 personer.

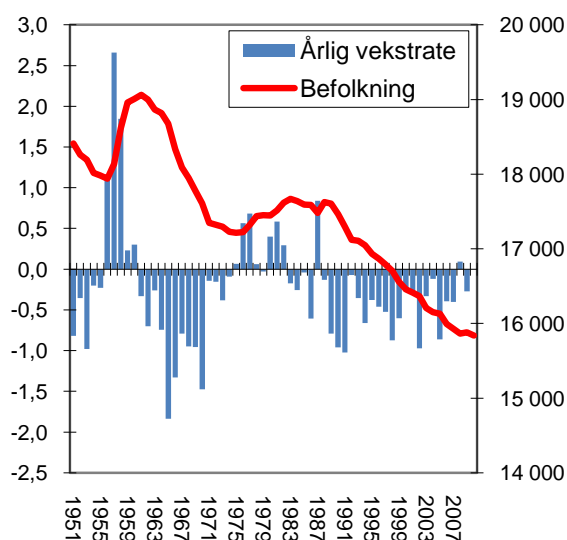
Når befolkningen 1. januar 2010 til sammen er på 14 251 personer, betyr det at folketallet har stått praktisk talt stille de to siste årene.

Vest-Telemarks andel av befolkningen

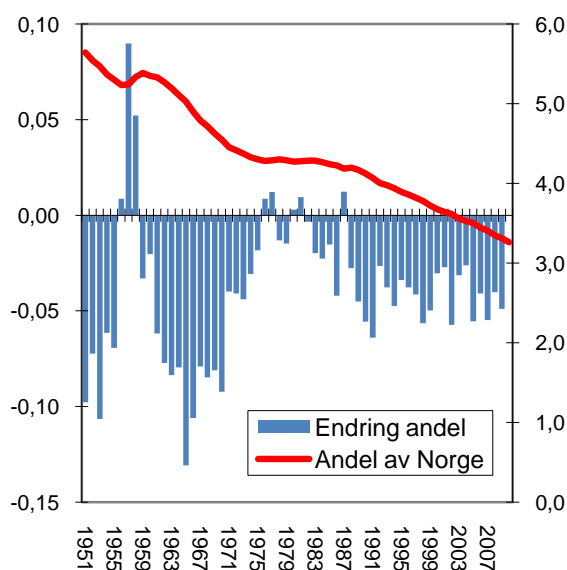
En annen måte å måle folketallsutviklingen på, er å se på et områdes andel av befolkningen på landsbasis. Befolkningen i Norge har økt i hele perioden, slik at et område med stabil befolkning vil få en stadig mindre andel av landets befolkning.

Vest-Telemarks andel av befolkningen er blitt stadig redusert siden 1951. I en periode på 70- og 80-tallet holdt andelen av folketallet seg ganske stabilt, men utenom dette har det stort sett vært en nedgang i Vest-Telemark i forhold til resten av landet.

Vest-Telemarks befolkning utgjorde i 1951 omtrent 5,6 promille av den totale befolkningen, mens i 2010 var andelen redusert til 3,3.

Figur 2: Folketallet (høyre akse) og årlige vekstrater i prosent (venstre akse) for Vest-Telemark.

Figur 3: Vest-Telemarks andel av befolkningen i Norge i promille (høyre akse), samt årlige endringer i denne andelen (venstre akse).

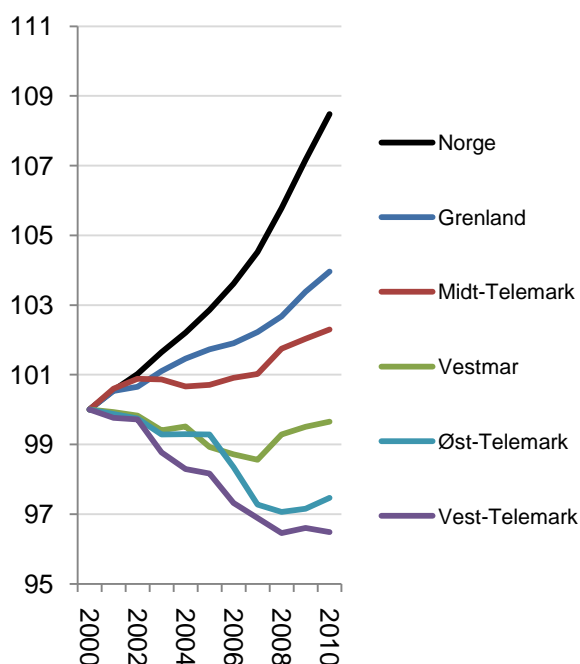
Vest-Telemark sammenliknet med andre regioner

Vest-Telemark har hatt den sterkeste nedgangen i folketallet av regionene i Telemark. Nedgangen fra 2000 til 2010 har vært på 3,5 prosent.

Det kan se ut til at nedgangen har stoppet opp de siste årene. Det har nesten ikke vært endring i folketallet fra 2008 til 2010.

Øst-Telemark, med kommunene Hjartdal, Tinn og Notodden, har hatt nesten samme utvikling som Vest-Telemark.

Ingen av regionene i Telemark har hatt samme vekst om landet ellers.

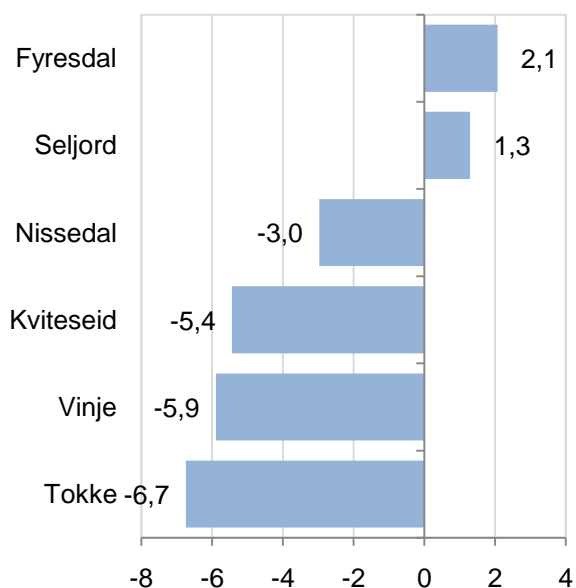
Figur 4: Befolkningsutviklingen i regionene i Telemark, indeksert slik at nivået i 2000=100.

Befolkningsvekst i kommunene

I figur 5 ser vi en oversikt over veksten i alle kommunene i Vest-Telemark fra 2000 til 2010.

To av kommunene i Vest-Telemark har hatt vekst i folketallet. Fyresdal har økt folketallet med 2,1 prosent siden 2000, mens Seljord har hatt en vekst på 1,3 prosent.

De fire andre kommunene i regionen har hatt nedgang i folketallet. Størst nedgang har Tokke hatt. Her har befolkningen blitt redusert med 6,7 prosent. Vinje har hatt en nedgang på 5,9 prosent, mens Kviteseid har mistet 5,4 prosent av befolkningen. Nissedal har litt lavere nedgang, med 3,0 prosent.

Figur 5: Befolkningsveksten i kommunene i Vest-Telemark fra 2000 til 2010 i prosent.

Befolkningsendringer, dekomponert for Vest-Telemark

I figur 6 er befolkningsendringene i Vest-Telemark i årene 1997-2009 brutt ned på fødselsoverskudd, som er antall fødte minus døde, netto innenlands flytting og netto innvandring fra utlandet.

Vest-Telemark fikk et fødselsoverskudd i 2009, for første gang på mange år. Fødselsoverskuddet var riktignok ikke større enn tre personer, men Vest-Telemark har tidligere hatt ganske store fødselsunderskudd. Årsaken til at det har blitt fødselsoverskudd i Vest-Telemark er at det er færre som har dødd, ikke flere fødte.

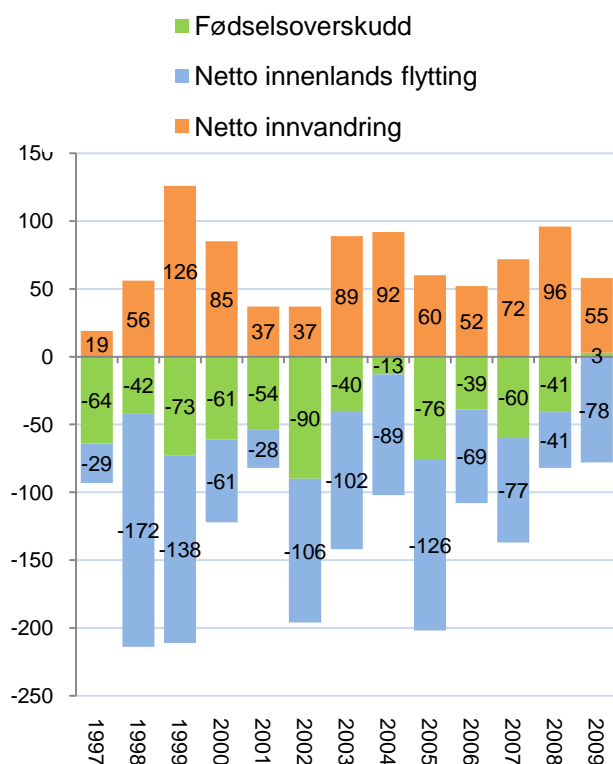
Vest-Telemark har ikke hatt noen økning i innvandringen. Mange andre regioner har hatt raskt økende innvandring de siste årene. Dette har vært arbeidsinnvandring fra nye EU-land. Arbeidsmarkedet i Vest-Telemark har antakelig ikke vært godt nok til at det har trukket til seg arbeidsinnvandrere. Innvandrerne til Vest-Telemark synes for det meste å være flyktninger.

Vest-Telemark har hatt netto utflytting til andre regioner i alle årene som vi har tall for. I 2009 var nettoutflyttingen på 78 personer. Dette er det samme som gjennomsnittet for Vest-Telemark de siste ti årene, men litt mer enn de forgående årene.

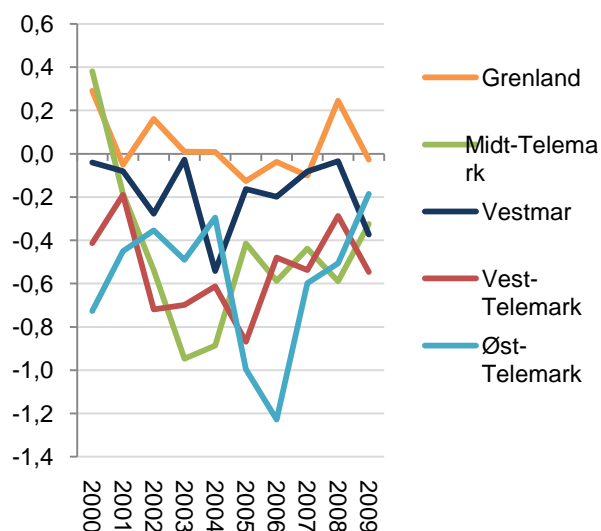
Nettoflytting i regioner

Vest-Telemark har hatt netto utflytting i alle de ti siste årene. Flyttebalansen i Vest-Telemark har ligget på samme nivå som flyttebalansen i Midt-Telemark og Øst-Telemark de siste årene. Vestmar har også hatt netto utflytting, men nivået har vært lavere enn i de tre andre regionene.

Grenland er den eneste regionen i Telemark som har hatt nær balanse i flyttestrømmene, og enkelte år med netto innflytting.

Figur 6: Fødselsoverskudd, netto innvandring og netto innenlandsk flytting i årene 1997-2009 i Vest-Telemark. Antall personer.

Figur 7: Nettoflytting innenlands i prosent av folketallet i perioden 2000-2009 for regionene i Telemark.

Variasjon mellom kommuner

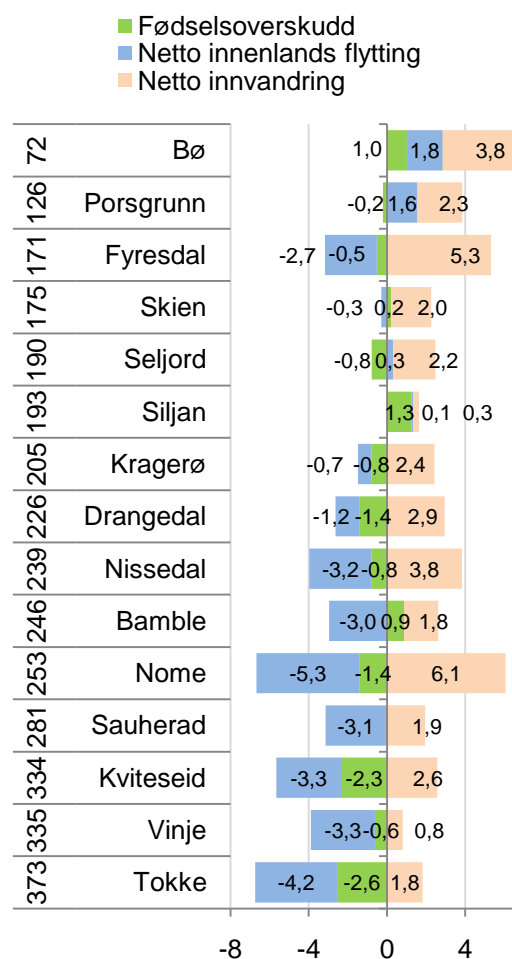
Bø er den kommunen i Telemark som har hatt høyest vekst i folketallet siden 2005. Bø er rangert som nummer 72 av de 430 kommunene i landet når det gjelder befolkningsvekst i perioden 2005-2010.

Fyresdal er den kommunen i Telemark som har hatt tredje høyest vekst. Vi kan se av figuren at det er en sterk netto innvandring som er årsaken til veksten. Fyresdal har netto utflytting og et negativt fødselsunderskudd, så uten innvandringen ville Fyresdal hatt nedgang i folketallet. Bare Nome har hatt høyere netto innvandring i perioden av kommunene i Telemark.

Fyresdal og Seljord har hatt høyere vekst enn middels av norske kommuner. De kommer på plass nummer 171 og 190 av 430 kommuner når det gjelder befolkningsvekst i perioden 2005-2010.

Veksten i Seljord kommer på sin side av en liten netto innflytting i tillegg til netto innvandring.

Nissedal har hatt litt lavere vekst enn middels. Kviteseid, Vinje og Tokke har lavest vekst av alle kommunene i Telemark, og har lave rangeringer på landsbasis. Felles for alle disse kommunene er at de har en relativt høy netto utflytting og fødselsunderskudd.

Figur 8: Befolkningsendringer i kommunene i Telemark i perioden 2005-2010, dekomponert i prosent av folketallet. Tallene til venstre viser rangering blant landets 430 kommuner.

Arbeidsplasser

Nest etter befolkningsutviklingen, er arbeidsplassutviklingen den viktigste faktoren i regional utvikling. Arbeidsplassvekst er ofte et mål i seg selv, men har også tradisjonelt vært et viktig virkemiddel for å få en god befolkningsutvikling.

Arbeidsplassutvikling i Vest-Telemark

Veksten i antall arbeidsplasser i Vest-Telemark har vært svakere enn på landsbasis, både i privat og offentlig sektor.

Veksten i antall arbeidsplasser i næringslivet er imidlertid bare litt svakere enn på landsbasis. Mens landet har hatt en vekst i antall arbeidsplasser i næringslivet på litt over ti prosent, har antall arbeidsplasser i næringslivet i Vest-Telemark vokst med nesten åtte prosent.

I offentlig sektor er forskjellen mellom utviklingen i Vest-Telemark og ellers i landet stor. Det har vært en vekst i antall offentlige ansatte på over ti prosent fra 2000 til 2009 i landet. I Vest-Telemark er det litt færre ansatte i det offentlige i 2009 enn i 2000.

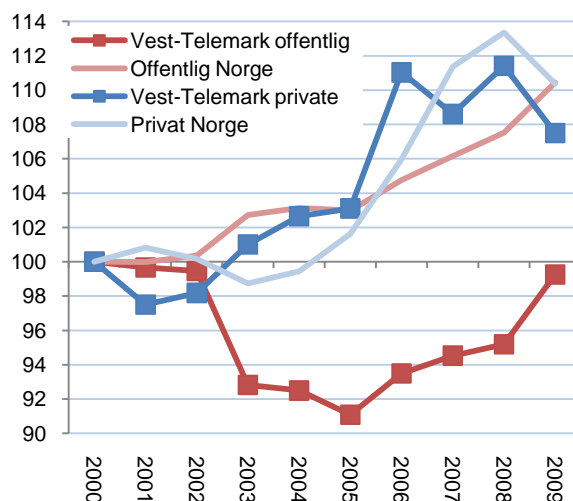
Utviklingen i regionene på Østlandet

Alle regionene på Østlandet fikk nedgang i antall arbeidsplasser i 2009. Det var 18 regioner av 83 i landet som hadde vekst i 2009, men ingen av dem var lokalisert til Østlandet.

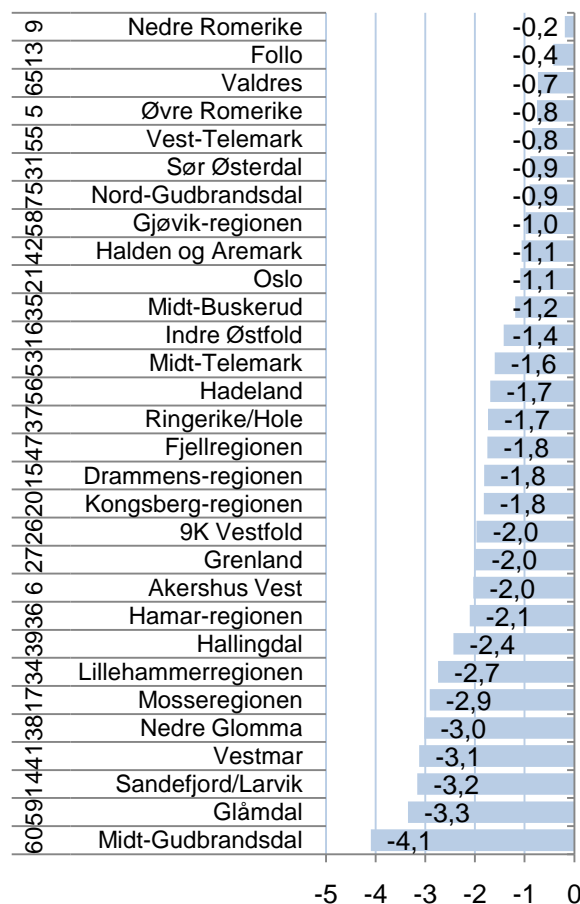
Best utvikling på Østlandet hadde Nedre Romerike som bare hadde 0,2 prosent nedgang i antall arbeidsplasser.

Vest-Telemark hadde en nedgang i antall arbeidsplasser på 0,8 prosent i 2009. Dette var en mindre nedgang enn landsgjennomsnittet på 1,1 prosent.

Veksten i antall arbeidsplasser de siste fem årene har likevel vært forholdsvis lav i Vest-Telemark, som er rangert som nummer 55 for veksten de siste fem årene.

Figur 9: Utvikling i antall arbeidsplasser i privat og offentlig sektor for Vest-Telemark og Norge, indeksert slik at nivået i 2000=100.

Figur 10: Vekst i antall arbeidsplasser i regionene på Østlandet i 2009. Tallene til venstre viser rangering blant landets 83 regioner.

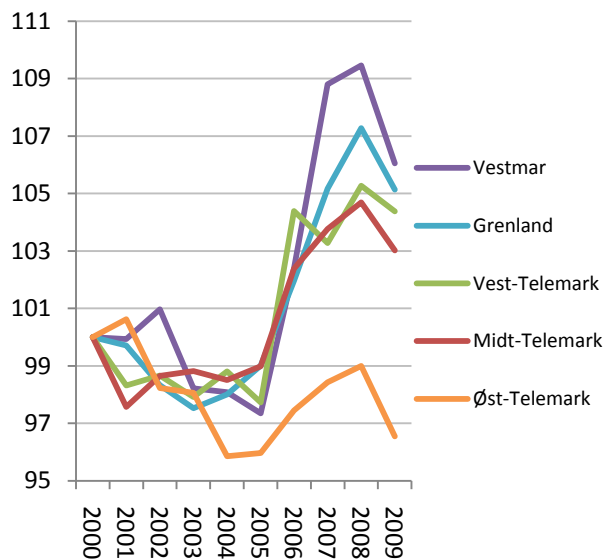
Arbeidsplasser regioner

Vestmar har hatt den sterkeste veksten i antall arbeidsplasser av regionene i Telemark det siste tiåret, selv om nedgangen i 2009 ble forholdsvis sterk. Antall arbeidsplasser har økt med seks prosent.

Grenland hadde også vekst i arbeidsplasser fram til 2008, og deretter nedgang i 2009. Her har antall arbeidsplasser økt med fem prosent.

Vest-Telemark har hatt en økning på fire prosent og Midt-Telemark med tre prosent. Utviklingen for de fire regionene har vært ganske lik, med vekst fra 2005 til 2008 og nedgang i 2009.

Arbeidsplassutviklingen i Øst-Telemark skiller seg ut. Her er det færre arbeidsplasser i 2009 enn det var i 2000. Nedgangen var spesielt sterk fra 2001 til 2004. Arbeidsplassveksten tok seg opp igjen fram til 2008, men også Øst-Telemark fikk nedgang i 2009.

Figur 11: Utviklingen i antall arbeidsplasser i regionene i Telemark, indeksert slik at nivået i 2000=100.

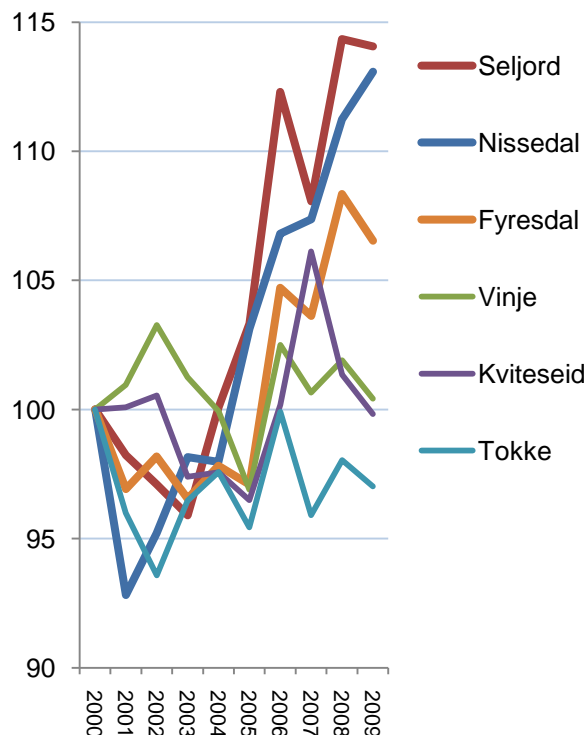
Arbeidsplasser kommuner

Seljord hadde en vekst i antall arbeidsplasser på 14,1 prosent fra 2000 til 2009. På samme tid har veksten i landet vært på 10,4. Nissedal hadde nesten like sterk vekst med 13,1 prosent.

Fyresdal hadde også vekst i antall arbeidsplasser, med en økning på 6,5 prosent,

Vinje og Kviteseid har omtrent like mange arbeidsplasser i dag som i 2000.

Tokke har hatt en nedgang i antall arbeidsplasser på tre prosent.

Figur 12: Utviklingen i antall arbeidsplasser i kommunene i Vest-Telemark, indeksert slik at nivået i 2000=100.

Utvikling i bransjene

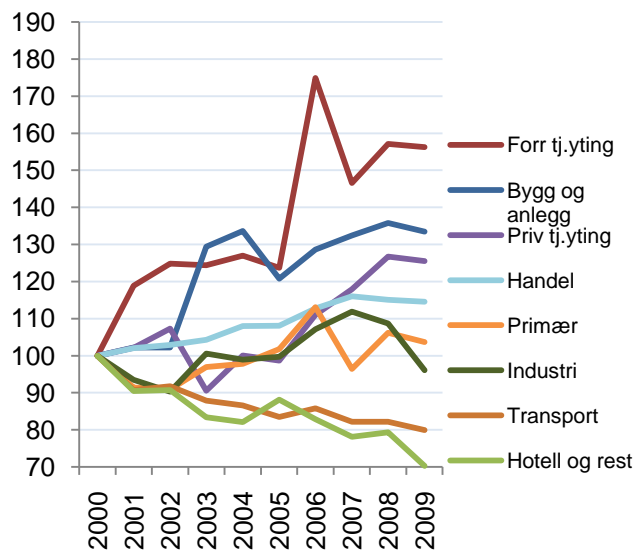
Figur 13 viser utviklingen i bransjene i privat sektor i Vest-Telemark fra 2000 til 2009. Vi kan se at de fleste bransjene fikk en liten nedgang i 2009.

Vest-Telemark har hatt en svært sterk vekst i bransjen forretningsmessig tjenesteyting. Selv med en nedgang etter 2006, har det blitt en økning på 56 prosent.

Det har også vært vekst i bygg og anlegg, privat tjenesteyting, handel og primærnæringer.

Industrien har litt færre arbeidsplasser i 2009 enn i 2000, men nedgangen i Vest-Telemark er lavere enn i de fleste andre regioner.

Transport og hotell og restaurant har hatt sterk nedgang. Innen hotell og restaurant har antall arbeidsplasser blitt redusert med nesten 30 prosent.

Figur 13: Utvikling i de ulike bransjene i privat sektor i Vest-Telemark, indeksert slik at nivået i 2000=100.

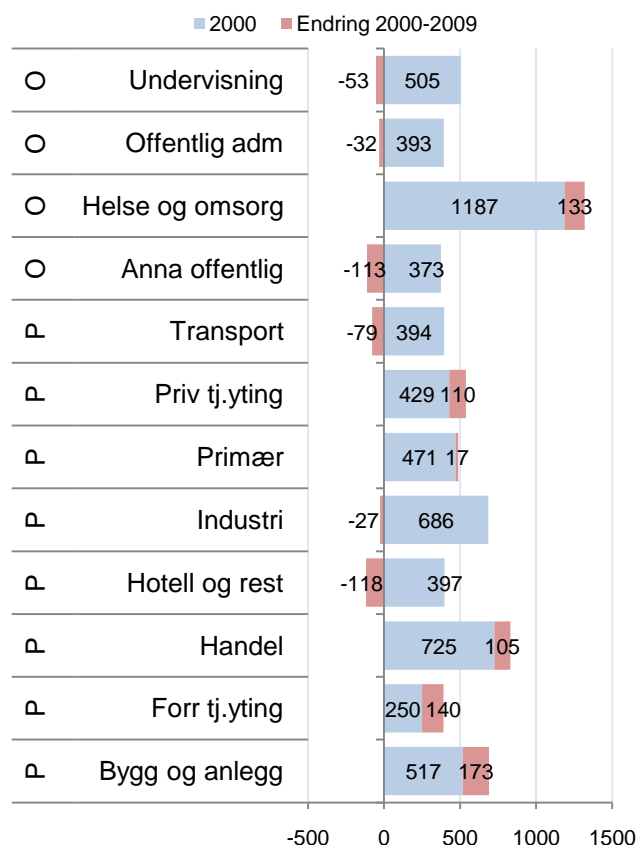
Endringer i privat og offentlig sektor

I figur 14 har vi vist antall arbeidsplasser i ulike bransjer i offentlig og privat sektor, samt endringene fra 2000 til 2009.

I Vest-Telemark er offentlig helse og omsorg den største bransjen, med 1 320 arbeidsplasser. 133 av disse har kommet til i de siste ti årene.

Andre bransjer som har bidratt med mange nye arbeidsplasser er bygg og anlegg, privat tjenesteyting og handel.

Mest nedgang i antall arbeidsplasser har det vært i hotell og restaurant, som er blitt redusert med 118 arbeidsplasser de siste ti årene.

Figur 14: Antall arbeidsplasser i 2000 og endringene fra 2000 til 2009 i Vest-Telemark. P eller O til venstre angir om det er privat eller offentlig sektor.

Pendling i regionene

Nettopendlingen til en region forteller om det er flere eller færre arbeidsplasser enn sysselsatte.

Ettersom Oslo har et stort overskudd på arbeidsplasser, har de fleste andre regionene på Østlandet underskudd på arbeidsplasser og netto utpendling. Et unntak er Kongsbergregionen, som har netto innpendling i 2009.

Grenland er en region som nesten har balanse mellom arbeidsplasser og sysselsatte.

De andre regionene i Telemark har stor utpendling. Aller høyest utpendling har Midt-Telemark, med 20 prosent netto utpendling. Det har vært lite endringer i nettopendlingen i regionene i Telemark de siste årene.

Vest-Telemark har en utpendling på nesten 13 prosent i 2009. Dette er en liten nedgang fra 2000.

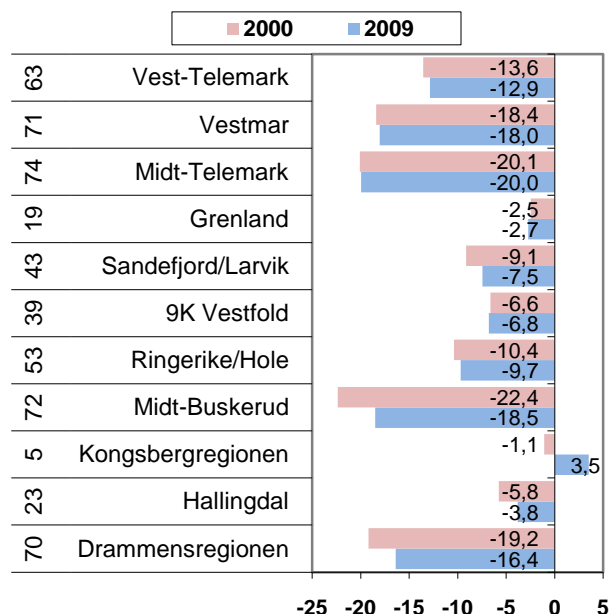
Nettopendling i kommunene

Det er to kommuner i Telemark som har netto innpendling, Porsgrunn og Seljord. Porsgrunn hadde overskudd på arbeidsplasser også for ti år siden, mens Seljord hadde underskudd. Seljord har gått fra å ha et underskudd på arbeidsplasser på 5,7 prosent til et overskudd på 3,0 prosent. Det er en ganske stor endring, selv på ti år.

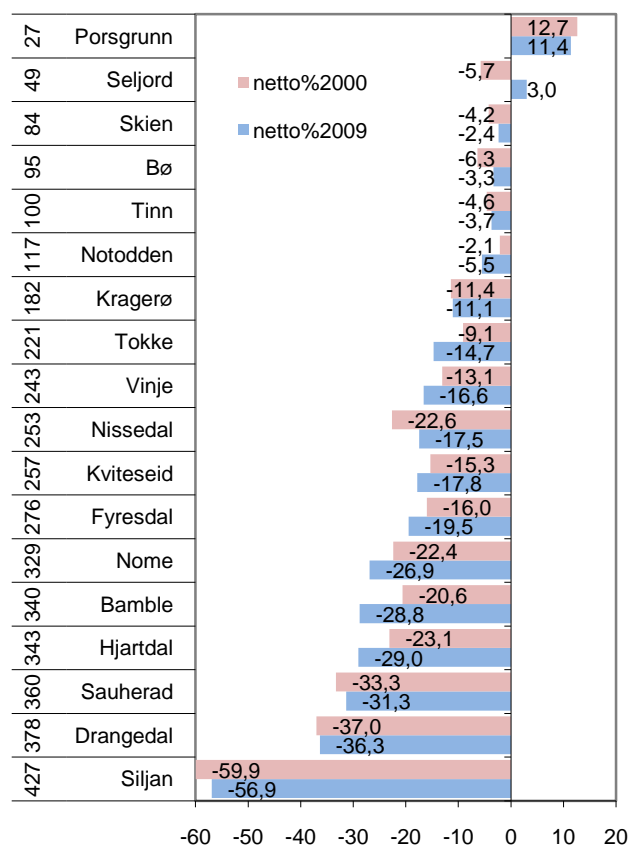
Skien, Bø, Tinn og Notodden er kommuner som nesten er selvforsynte med arbeidsplasser.

De andre kommunene i Telemark har stor utpendling. Siljan har en netto utpendling på i underkant av 60 prosent. Det er bare tre kommuner i hele landet med større utpendling.

Det er ikke et problem for en kommune å ha stor netto utpendling. I stedet for å kalle dette underskudd på arbeidsplasser, er det mer relevant å kalle det et overskudd på mennesker. Stor utpendling er ofte et resultat av at et sted er attraktivt å bo i.

Figur 15: Nettopendling i prosent av sysselsatte i regionene i BTV i 2000 og 2009. Regionenes rangering blant landets 83 regioner mht nettopendling er vist helt til venstre.

Figur 16: Nettopendling i prosent av sysselsatte i kommunene i Telemark i 2000 og 2009. Kommunenes rangering blant landets 430 kommuner mht nettopendling er vist helt til venstre.

Arbeidsmarkedsintegrasjon

Arbeidsmarkedet i en region eller kommune kan være mer eller mindre integrert med nabo-områder. Dette kan vi måle ved å se på hvor stor andel av de sysselsatte som pendler ut, og hvor stor andel av arbeidsplassene i området som innpendlere har. Arbeidsmarkedsintegrasjon er målt ved å legge sammen disse to størrelsene.

Midt-Telemark har høyest arbeidsmarkedsintegrasjon av regionene i Telemark.

Vest-Telemark har over middels arbeidsmarkedsintegrasjon, og er nummer 28 av 83 regioner. Arbeidsmarkedsintegrasjonen i Vest-Telemark har økt ganske mye fra 2000 til 2009.

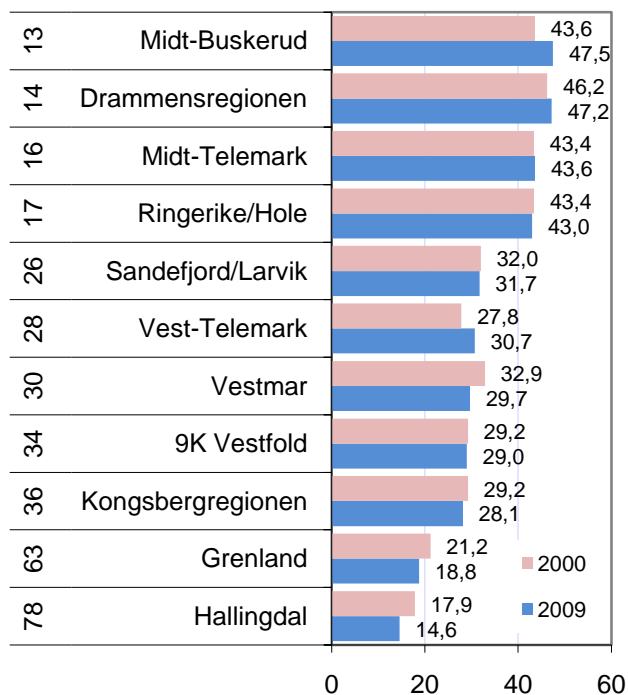
Arbeidsmarkedsintegrasjonen har ganske stor strategisk betydning. Steder med lav arbeidsmarkedsintegrasjon er mer avhengig av arbeidsplassutvikling enn steder med høy arbeidsmarkedsintegrasjon. Steder med høy arbeidsmarkedsintegrasjon er mer avhengige av å være attraktive som bosted.

Arbeidsmarkedsintegrasjon i kommunene

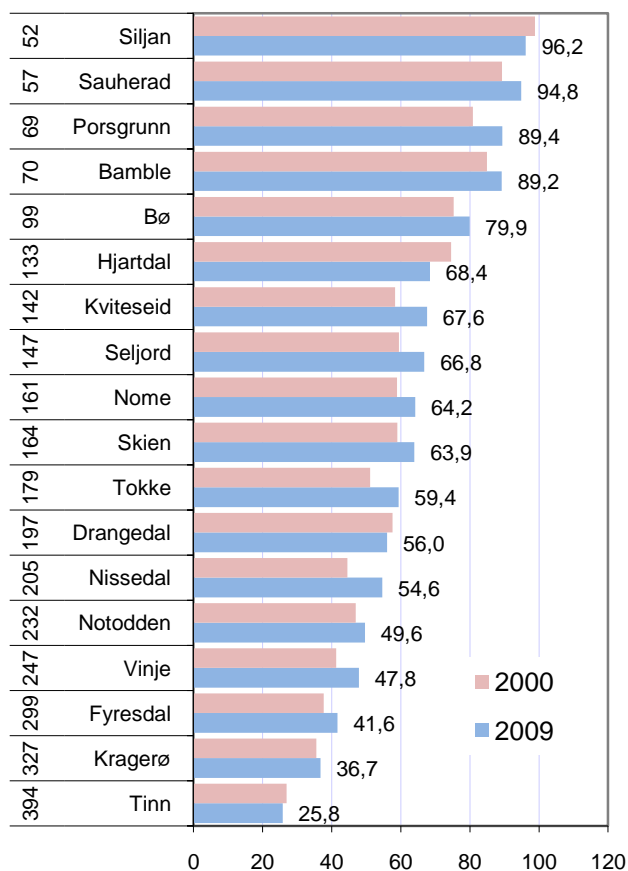
Kommuner som Siljan, Sauherad, Porsgrunn, Bamble og Bø har høy arbeidsmarkedsintegrasjon. Alle uten Siljan har økt arbeidsmarkedsintegrasjonen de siste ti årene.

Kviteseid og Seljord har høyest arbeidsmarkedsintegrasjon av kommunene i Vest-Telemark. Tokke og Nissedal har også høyere arbeidsmarkedsintegrasjon enn middels.

Vinje og Fyresdal har litt lavere arbeidsmarkedsintegrasjon enn middels.

Figur 17: Arbeidsmarkedsintegrasjon i regionene i BTV i 2000 og 2009. Tallene til venstre viser rangering blant de 83 regionene i landet.

Figur 18: Arbeidsmarkedsintegrasjon i kommunene i Telemark. Tallene til venstre viser rangering blant de 430 kommunene i landet.

2. NæringsNM

I dette kapitlet skal vi se på utviklingen i næringslivet. I en regional utviklingskontekst er næringsutviklingen viktig for å få vekst i arbeidsplasser i privat næringsliv, for dermed å kunne trygge og stimulere bosettingen. For å måle næringsutviklingen i en kommune, ser vi på fire mål: Nyetableringer, lønnsomhet, vekst og næringslivets størrelseⁱⁱ.

NæringsNM	Nyetableringer	<ol style="list-style-type: none"> 1. Etableringsfrekvens: Antall nyregistrerte foretak som andel av eksisterende foretak i begynnelsen av året 2. Bransjustert etableringsfrekvens: Basert på etableringsfrekvens, justert for effekten av bransjestrukturen 3. Vekst i antall foretak: Etableringsfrekvensen fratrukket nedlagte foretak
	Lønnsomhet	<ol style="list-style-type: none"> 4. Andel foretak med positivt resultat før skatt 5. Bransjustert lønnsomhet: Andel foretak med positivt resultat før skatt, justert for effekten av bransjestrukturen 6. Andel foretak med positiv egenkapital
	Vekst	<ol style="list-style-type: none"> 7. Andel foretak med omsetningsvekst høyere enn prisstigningen (KPI) 8. Andel foretak med realvekst justert for effekten av bransjestrukturen 9. Andel foretak med vekst i verdiskaping
	Næringslivets størrelse	<ol style="list-style-type: none"> 10. Antall arbeidsplasser i næringslivet som andel av befolkningen

Nyetableringer i regioner og kommuner blir målt med tre indikatorer. Den første, etableringsfrekvens, måler antall nyregistrerte foretak i forhold til eksisterende antall foretak i begynnelsen av året. Bransjustert etableringsfrekvens er etableringsfrekvensen fratrukket virkningen av bransjestrukturen i regioner og kommuner. Denne indikatoren viser om regionen eller kommunen har få eller mange etableringer når vi tar hensyn til at etableringsfrekvensen varierer mye mellom ulike bransjer. Den tredje indikatoren er vekst i antall foretak. Dette er etableringsfrekvensen fratrukket frekvensen av nedlagte foretak.

Lønnsomheten i regionenes næringsliv blir målt med tre indikatorer. Den første er andel foretak med positivt resultat før skatt. I tillegg har vi målt andel lønnsomme foretak justert for bransjestrukturen. Den tredje indika-

toren er andel foretak med positiv egenkapital.

Vekst i regionene er målt med andel foretak med omsetningsvekst større enn prisstigningen. Også her har vi en andre indikator som justerer for bransjestruktur. Den tredje indikatoren er andel foretak med vekst i verdiskaping.

Indikatoren ”næringslivets størrelse” er antall arbeidsplasser i næringslivet som andel av befolkningen.

For hver indikator rangeres regioner og kommuner. Rangeringsnumrene legges så sammen innenfor hver gruppe.

Til slutt summeres rangeringsnumrene for de fire indeksene nyetablering, lønnsomhet, vekst og næringslivets størrelse. Den regionen og kommunen som har lavest sum, kommer ut som vinner av årets NæringsNM.

Nyetableringer

For å sammenlikne etableringsaktiviteten mellom ulike områder, bruker vi tre ulike indikatorer. *Etableringsfrekvensen* er antall nyregistrerte foretak i ett år i prosent av eksisterende foretak i begynnelsen av samme år.

Bransjejustert etableringsfrekvens er et mål for hvor mange nyetableringer det er når vi justerer for effekten av bransjestrukturen. Den siste indikatoren for etableringer er *vekst i antall foretak*, som er etableringsfrekvensen fratrukket andelen som legges ned.

Etableringsfrekvens

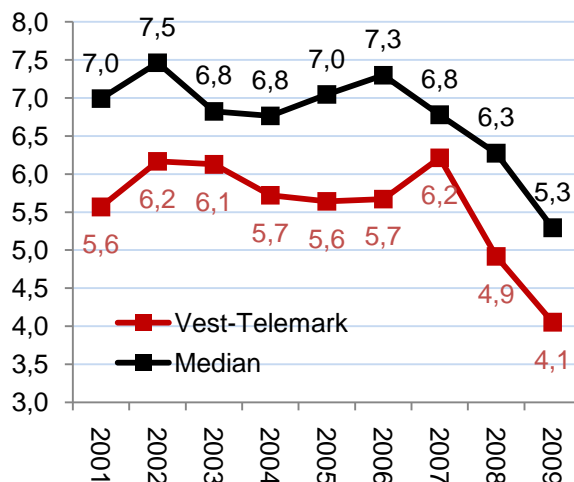
I figur 19 ser vi hvordan etableringsfrekvensen i Vest-Telemark har beveget seg i forhold til middels av regionene siden 2001.

Etableringsfrekvensen i Norge har vært synkende siden 2006. I Vest-Telemark var det forholdsvis høy etableringsfrekvens i 2007, da avstanden til middels var ganske liten. Etter det har etableringsfrekvensen sunket bratt i Vest-Telemark også.

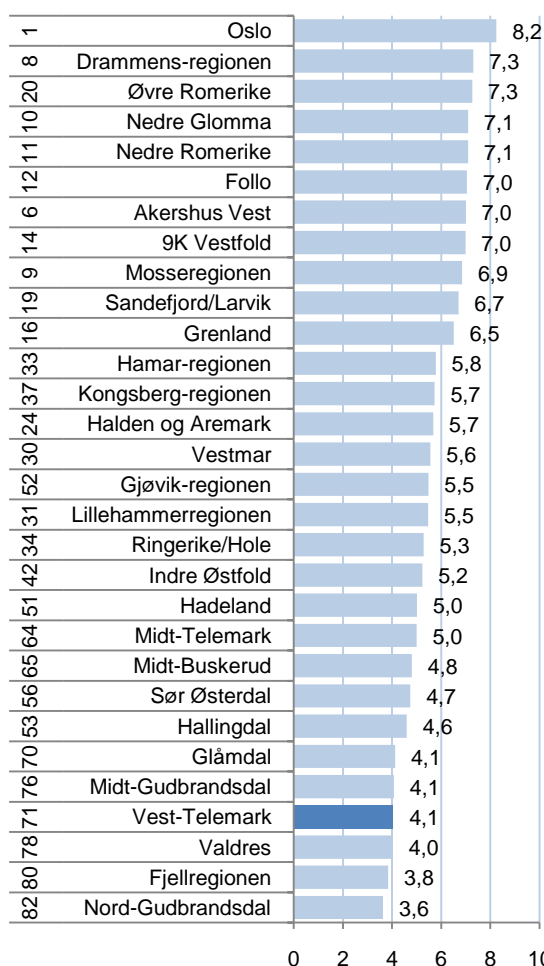
Etableringsfrekvens i regionene

I figur 20 er etableringsfrekvensen for alle regionene på Østlandet i 2009 vist. Det er en ganske stor stabilitet i rekkefølgen mellom regionene når det gjelder etableringsfrekvens. Oslo er nesten alltid på topp. I 2009 er Drammensregionen og Øvre Romerike på de neste plassene.

Vest-Telemark ble nummer 77 av regionene i Norge i 2009, og fjerde sist blant regionene på Østlandet. Vi ser at de typiske distriktsregionene har lavest etableringsfrekvens. Etableringsfrekvensen i Vest-Telemark er bedre enn i sammenliknbare regioner som Nord-Gudbrandsdal, Fjellregionen og Valdres, men lavere enn Midt-Gudbrandsdal og Hallingdal.

Figur 19: Etableringsfrekvens i Vest-Telemark og medianen av regionene i Norge i perioden 2001-2009.

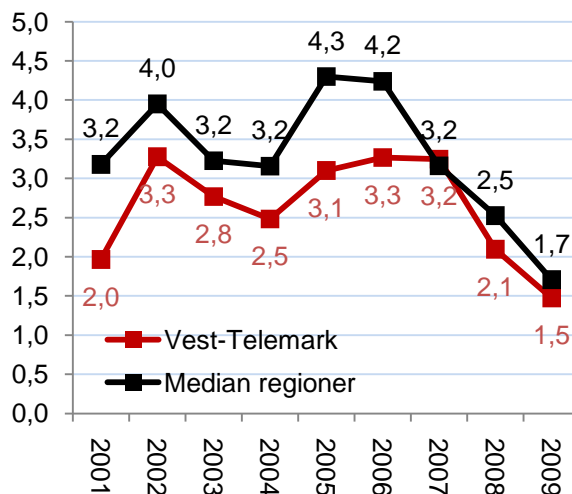
Figur 20: Etableringsfrekvens i regionene på Østlandet i 2009. Tallene til venstre er rangering blant landets 83 regioner for siste fem år.

Vekst i antall foretak

I figur 21 ser vi utviklingen i vekst i antall foretak. Det er det samme som etableringsfrekvensen fratrukket nedleggingsraten.

Det er ikke så stor forskjell i veksten i antall foretak mellom Vest-Telemark og middels av regionene i landet. I 2007 var det faktisk litt høyere vekst i antall foretak i Vest-Telemark enn middels.

Det betyr at det legges ned forholdsvis få foretak i Vest-Telemark. Vest-Telemark har mye landbruk, bygg og anlegg og småindustri. Dette er bransjer med stabile foretak med få etableringer og få nedleggelser.

Figur 21: Prosentvis vekst i antall foretak i Vest-Telemark og median for regionene i perioden 2001-2009.

Vekst i antall foretak i regionene

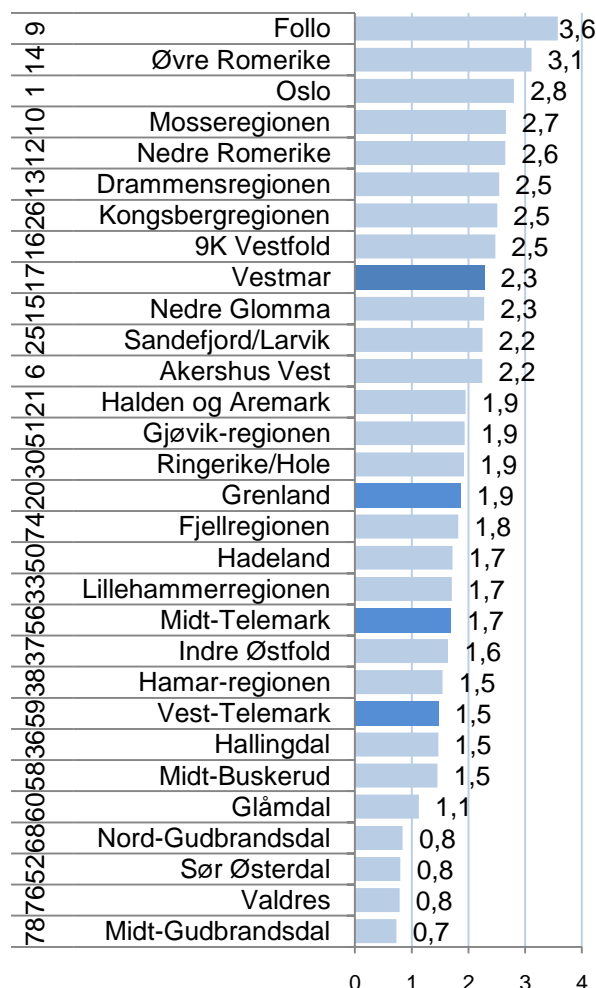
Vi kan se vekst i antall foretak i regionene på Østlandet i figuren til høyre.

De regionene med høyest vekst er i og rundt Oslo. Med høy befolkningsvekst blir det også behov og marked for flere bedrifter.

Vest-Telemark gjør det relativt sett bedre når vi ser på vekst i antall foretak enn når vi ser på etableringsfrekvensen. Vest-Telemark er rangert som nummer 52 når det gjelder vekst i antall foretak i 2009, og det er ikke så langt under middels. Veksten i antall foretak i Vest-Telemark var på 1,5 prosent, det samme som Hamar-regionen og Hallingdal.

Vest-Telemark er rangert som nummer 59 av 83 regioner når det gjelder vekst i antall foretak de siste fem årene. Det betyr at Vest-Telemark har en bedre utvikling i bedriftspopulasjonen enn i befolkningen.

Vi ser at det er ganske stor forskjell på hvordan Vest-Telemark kommer ut om vi ser på etableringsfrekvens eller vekst i antall foretak.

Figur 22: Prosentvis vekst i antall foretak i regionene på Østlandet i 2009. Tallene til venstre er rangering blant landets 83 regioner for siste fem år.

Betydningen av bransjestrukturen

Det er store variasjoner i etableringsfrekvens mellom ulike bransjer.

Områder som har en stor andel av næringslivet i bransjer med høy etableringsfrekvens, vil automatisk få en høyere etableringsfrekvens enn områder med mange foretak i bransjer med lav etableringsfrekvens.

Vi ønsker derfor å bruke bransjustert etableringsfrekvens som en av indikatorene for etableringsaktiviteten. Vi beregner den bransjusterte etableringsfrekvensen som avstanden mellom faktisk og forventet etableringsfrekvens, gitt bransjestrukturen.

Resultatet av en slik analyse er vist i figur 23ⁱⁱⁱ. Vi ser av R^2 at over 83 prosent av forskjellene i fylkenes etableringsfrekvens kan forklares ut fra bransjestrukturen alene. Mye av de resterende 17 prosentene forklares av forskjeller i befolkningsveksten.

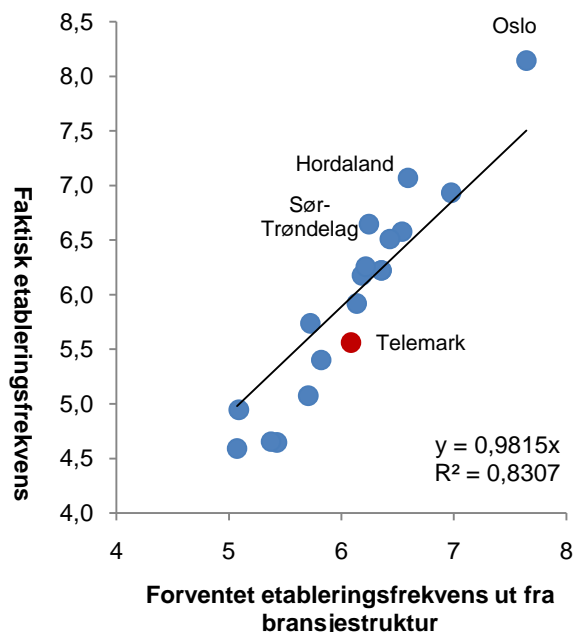
Bransjustert etableringsfrekvens er det samme som den vertikale differansen mellom fylkets posisjon i figuren og linjen som viser forventet etableringsfrekvens.

Bransjustert etableringsfrekvens

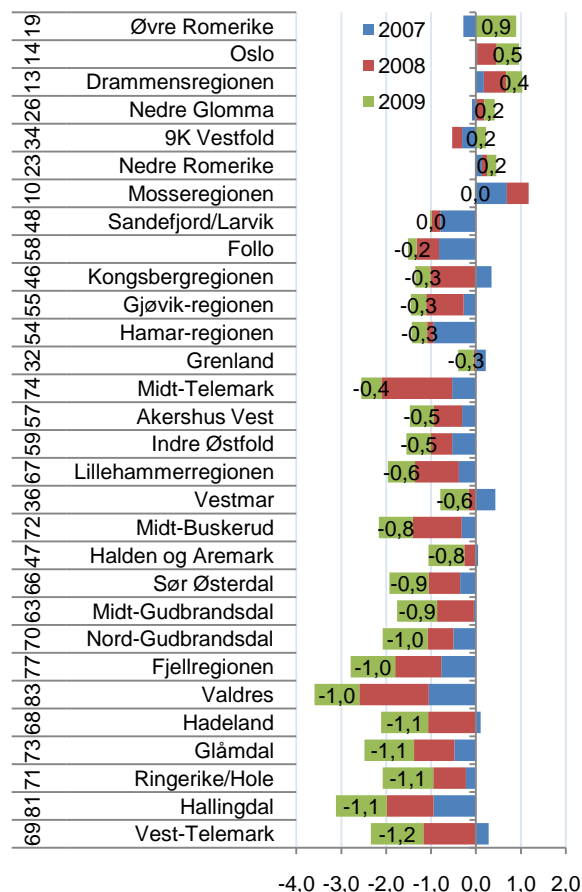
I figur 24 ser vi hvordan regionene på Østlandet kommer ut når det gjelder den bransjusterte etableringsfrekvensen i 2009. Vi har tatt med resultatene for 2007 og 2008 også, for å vise at det er et visst mønster som går igjen.

Vest-Telemark kom faktisk helt sist av regionene på Østlandet på denne indikatoren i 2009, og nest sist av alle regionene i landet. I 2007 kom Vest-Telemark imidlertid godt ut på denne indikatoren. Ser vi på de siste tre årene samlet, er Vest-Telemark rangert som nummer 69 av 83 regioner. Det kan derfor hende at 2009 var et litt uheldig år for Vest-Telemark og at resultatene over lengre tid ikke er så dårlige.

Det er igjen ganske klart at befolkningsveksten er viktig. Vi ser tydelig at de regionene som kommer høyt opp er regioner med høy befolkningsvekst.

Figur 23: Sammenhengen mellom faktisk etableringsfrekvens i 2009, og forventet etableringsfrekvens gitt bransjestrukturen.

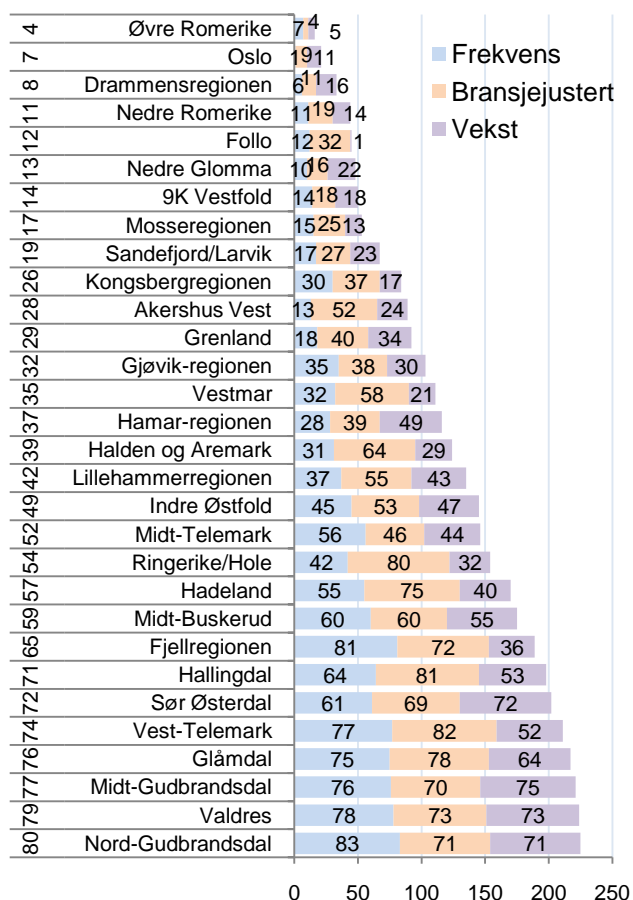
Figur 24: Bransjustert etableringsfrekvens for regionene på Østlandet i 2007, 2008 og 2009. Tallene til venstre er rangering blant landets 83 regioner for perioden 2007-2009.

Etableringsindeksen for regionene

For å oppsummere resultatene har vi laget en etableringsindeks, der vi har brukt de tre delindikatorerne i en samlet etableringsindeks. Vi har summert rangeringsnumrene for å komme fram til de regionene som er best samlet sett når det gjelder etableringsfrekvens, vekst i antall foretak og bransjejustert etableringsfrekvens.

Vest-Telemark kommer ut som nummer 74, og er dermed blant ti på bunn på den samlede etableringsindeksen. Vest-Telemark er nummer 77 når det gjelder etableringsfrekvens, nummer 82 for bransjejustert etableringsfrekvens og nummer 52 når det gjelder vekst i antall foretak.

En trøst er at Vest-Telemark gjør det forholdsvis bra på vekst, og dermed har en stabilitet i næringslivet. Vi ser også at sammenliknbare typiske distriktsregioner ligger på det samme nivået.

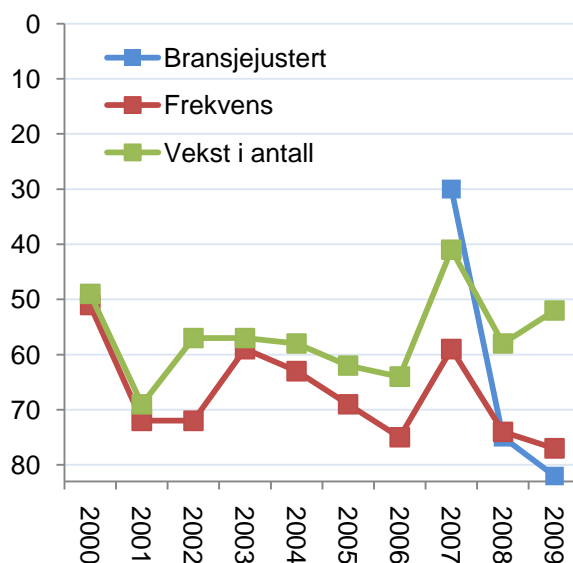
Figur 25: Etableringsindeksen for regionene på Østlandet. Rangering blant de 83 regionene i landet med hensyn til de tre ulike etableringsindikatorerne er vist i figuren, og rangering for den samlede etableringsindeksen i 2009 er vist til venstre.

Regionens utvikling på etableringsindeksen

I figur 26 ser vi Vest-Telemarks utvikling på de tre etableringsindikatorerne som danner etableringsindeksen^{iv}.

Her ser vi at etableringsfrekvensen stort sett er i det nedre sjiktet av regionene. Vest-Telemark gjør det nesten alltid bedre når det gjelder vekst i antall foretak.

Den bransjejusterte etableringsfrekvensen varierer mye mer. Her gjorde Vest-Telemark det ganske godt i 2007, men veldig dårlig i 2009.

Figur 26: Vest-Telemarks utvikling på indikatorene i etableringsindeksen, målt med regionens rangeringsnummer i forhold til de 83 regionene.

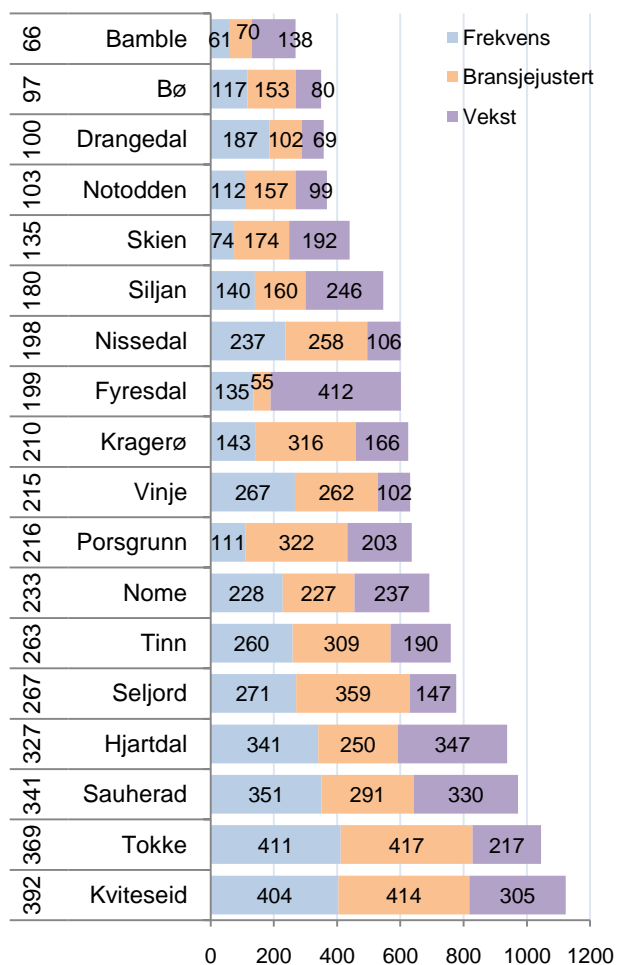
Etableringsindeksen for kommunene

Telemark fikk med tre kommuner blant de 100 beste på etableringsindeksen i 2009. Det var Bamble, Bø og Drangedal. Drangedal har overrasket med svært gode resultat de to siste årene. Det er ikke så ofte at en typisk distriktskommune skårer høyt to år på rad.

I Vest-Telemark er det Nissedal og Fyresdal som gjør det best i 2009. Disse ble rangert litt over middels av norske kommuner i 2009. Disse kommunene er klart minst i regionen, og trekker derfor ikke gjennomsnittet særlig opp.

Vinje gjør det akkurat som middels av norske kommuner dette året.

Seljord, Hjartdal, Tokke og Kviteseid gjør det under middels i 2009. Seljord har gjort det svært bra tidligere, men falt altså til under gjennomsnittet i 2009.

Figur 27: Etableringsindeksen for kommunene i Telemark. Rangering blant de 430 kommunene i landet med hensyn til de tre ulike etableringsindikatorerne er vist i figuren, og rangering for den samlede etableringsindeksen i 2009 er vist til venstre.

Lønnsomhet

Vi måler lønnsomheten i næringslivet i regionene ved hjelp av tre indikatorer. Den første indikatoren er *andel foretak med positivt resultat før skatt*. Andel lønnsomme foretak varierer mellom bransjer. Den andre indikatoren er derfor *andel foretak med positivt resultat før skatt, justert for bransjestrukturen i regionene*. Den tredje indikatoren er *andel foretak med positiv egenkapital*. Den endelige lønnsomhetsindeksen er basert på regionenes rangering med hensyn til de tre lønnsomhetsindikatorer.

Andel lønnsomme foretak

Andel lønnsomme foretak i Norge falt sterkt fra 2007 til 2008. Nivået i 2008 ble likt med det forrige bunnåret 2001.

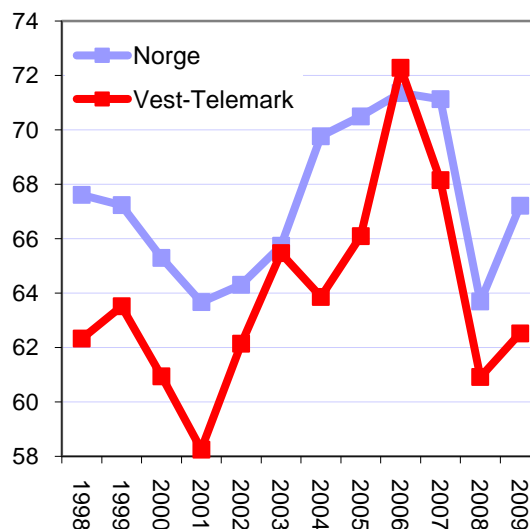
I 2009 økte andelen lønnsomme bedrifter med over fire prosent. Vi skal se senere at andel bedrifter med vekst sank, men likevel greide de fleste bedriftene å tilpasse seg lavkonjunkturen og bedre lønnsomheten.

Andel lønnsomme foretak i Vest-Telemark har vært under landsgjennomsnittet de siste tre årene. I 2009 hadde 62,5 prosent av foretakene i Vest-Telemark overskudd, mot 67,2 prosent på landsbasis.

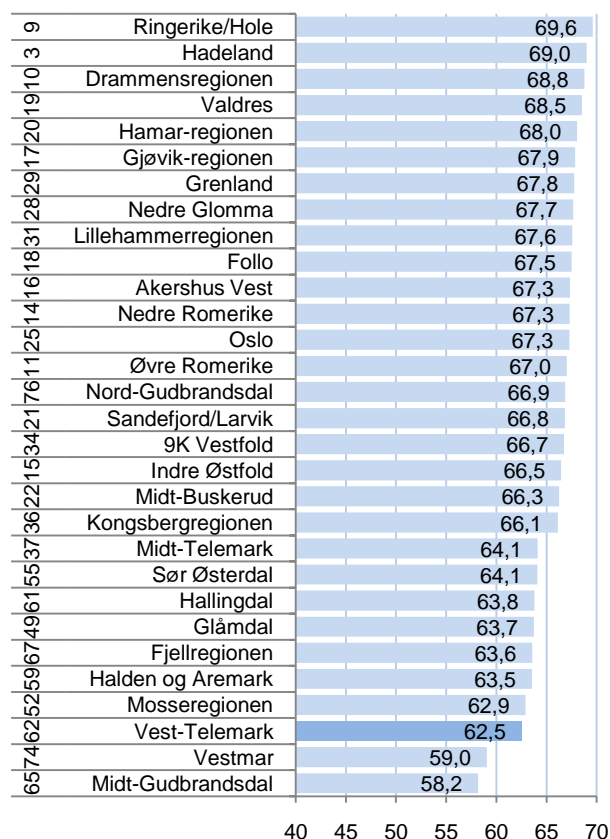
Andel lønnsomme foretak i regionene

Vest-Telemark ble tredje sist av 30 regioner på Østlandet i 2009, og nummer 70 av 83 regioner.

Når vi ser på lønnsomheten i hele den siste femårsperioden, er Vest-Telemark nummer 62 av 83 regioner.

Figur 28: Andel foretak med positivt resultat før skatt i Vest-Telemark og Norge i perioden 1998-2009.

Figur 29: Andel foretak i regionene på Østlandet med positivt resultat før skatt i 2009. Rangering blant landets 83 regioner for andel vekstforetak siste fem år er vist helt til venstre.

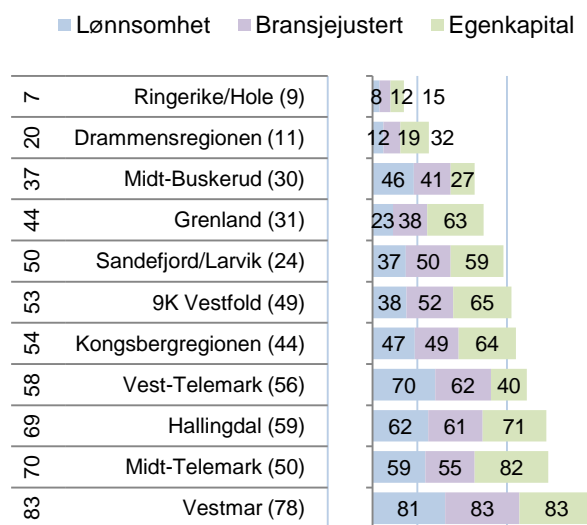
Lønnsomhetsindeksen for regioner

Lønnsomhetsindeksen har tre indikatorer: Andel foretak med positivt resultat før skatt, bransjejustert andel lønnsomme foretak, og andel foretak med positiv egenkapital.

Vest-Telemark ble nummer 58 på lønnsomhetsindeksen.

Vest-Telemark skårer dårligst på andel lønnsomme foretak, der regionen ble nummer 70. Den lave andelen lønnsomme foretak skyldes delvis at mange foretak er i bransjer med lav lønnsomhet. Etter at vi har justert for dette, stiger rangeringen til 62.

Vest-Telemark har noe lavere andel foretak med negativ egenkapital, noe som trekker rangeringen opp.

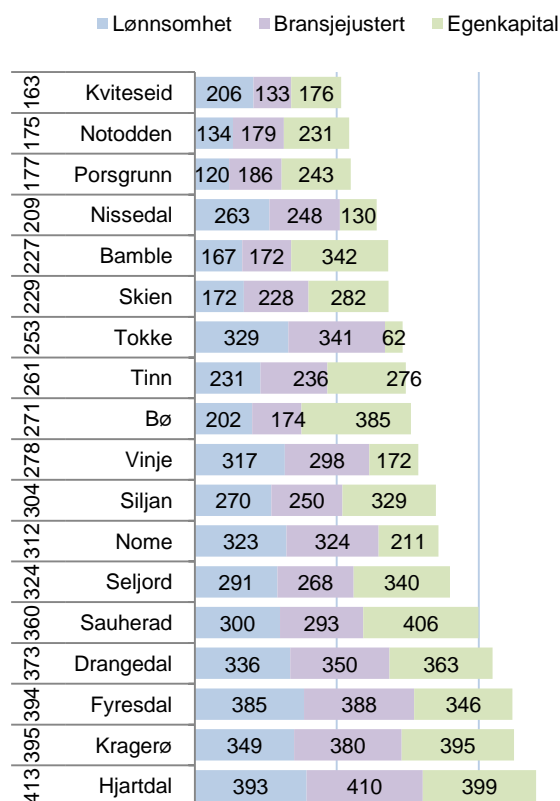
Figur 30: Lønnsomhetsindeksen for regionene i BTV. Tallene i figuren er rangeringsnummer blant de 83 regionene i landet for de tre lønnsomhetsindikatorer, helt til venstre rangeringsnummer for lønnsomhetsindeksen 2009 og i parentes rangering for lønnsomhetsindeksen for 2005-2009.

Lønnsomhetsindeksen for kommuner

Lønnsomhetsindeksen for kommunene i Telemark er et sørgelig skue. Kviteseid er beste kommune på 163. plass av 430 kommuner. Notodden, Porsgrunn og Nissedal er noe bedre enn middels. Resten av kommunene er i nedre halvdel.

Tokke og Vinje kom ut under middels av kommunene i landet på i 2009, som nummer 253 og 278.

Seljord og Fyresdal kom ganske langt ned, og fikk rangeringer som nummer 324 og 394.

Figur 31: Lønnsomhetsindeksen for kommunene i Telemark. Tallene i figuren er rangeringsnummer blant de 430 kommunene i landet for de tre lønnsomhetsindikatorer, helt til venstre rangeringsnummer for lønnsomhetsindeksen 2009.

Vekst

Vi måler veksten i næringslivet i regionene ved hjelp av tre indikatorer. Den første indikatoren er *andel foretak med realvekst*. Den andre indikatoren er *andel vekstforetak, justert for bransjestrukturen i regionene*. Den tredje indikatoren er *andel foretak med vekst i verdiskapingen*. Den endelige vekstindeksen er basert på regionenes rangering med hensyn til de tre vekstindikatorerne.

Andel vekstforetak

Andel vekstforetak i Norge var historisk høyt i 2007, da 65,2 prosent av foretakene hadde omsetningsvekst høyere enn prisstigningen. Andelen vekstforetak sank bratt i 2008, og sank videre i 2009, da det var 47,5 prosent vekstforetak. Andelen vekstforetak i 2009 er det laveste som er målt.

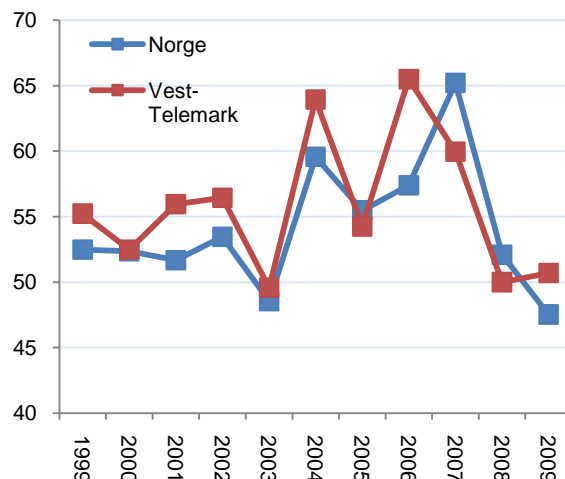
Andelen vekstforetak i Vest-Telemark har variert ganske mye, også i forhold til landsgjennomsnittet. I 2007 og 2008 var andelen vekstforetak lavere i Vest-Telemark enn landsgjennomsnittet, men i 2009 økte andelen i Vest-Telemark til 50,7 prosent. Det er godt over landsgjennomsnittet på 47,5 prosent.

Andel vekstforetak i regionene

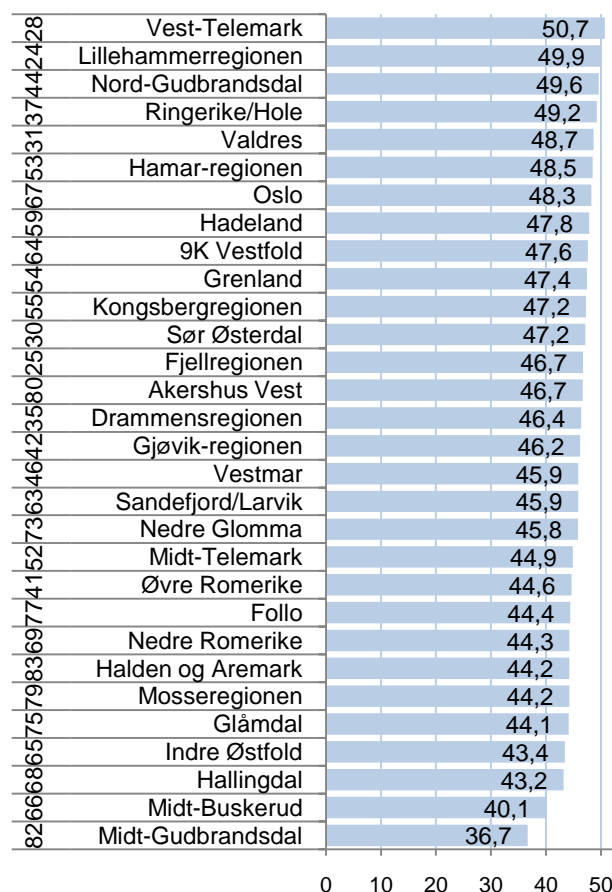
Mange regioner på Østlandet har en lav andel vekstforetak i 2009.

Vest-Telemark ble beste vekstregion på Østlandet i 2009. Vest-Telemark ble nummer ti av 83 regioner i landet.

Når vi ser på andel vekstforetak de siste fem årene, er Vest-Telemark nummer 28.

Figur 32: Andel foretak i Norge og i Vest-Telemark med omsetningsvekst høyere enn prisstigningen i perioden 1999-2009.

Figur 33: Andel foretak med omsetningsvekst høyere enn prisstigningen i regionene på Østlandet i 2009. Rangering blant landets 83 regioner med hensyn til andel vekstforetak siste fem år er vist helt til venstre.

Vekst i regionene

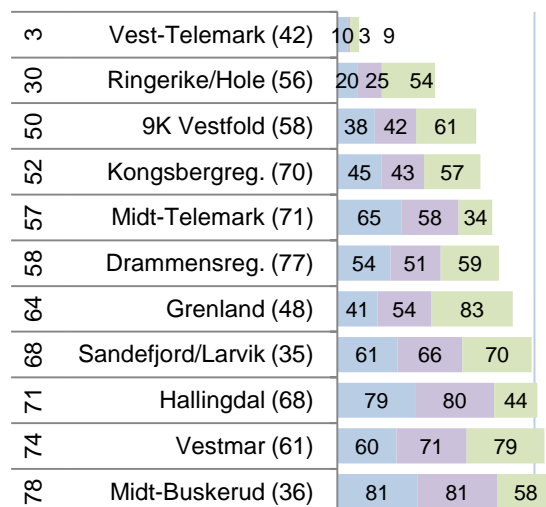
Vekstindeksen har tre indikatorer for vekst: Andel foretak med omsetningsvekst høyere enn prisstigningen, bransjejustert andel vekstforetak og andel foretak med vekst i verdiskaping.

Av regionene i BTV er det Vest-Telemark som gjør det klart best i 2009.

Vest-Telemark ble nummer ti for andel vekstforetak. Etter at vi har justert for bransjestrukturen er Vest-Telemark nummer tre. Den tredje vekstindikatoren er andel foretak med vekst i verdiskaping. Her er Vest-Telemark nummer ni.

Etter at Vest-Telemark har gjort det godt på alle de tre vekstindikatorene, er regionen nummer tre av 83 regioner i hele landet.

■ Vekst oms ■ Bransjejustert ■ Verdiskaping

Figur 34: Vekstindeksen for regionene i BTV. Tallene i figuren er rangeringsnummer blant landets 83 regioner for de tre vekstindikatorene, helt til venstre rangering for vekstindeksen for 2009 og i parentes rangering for vekstindeksen for 2005-2009.

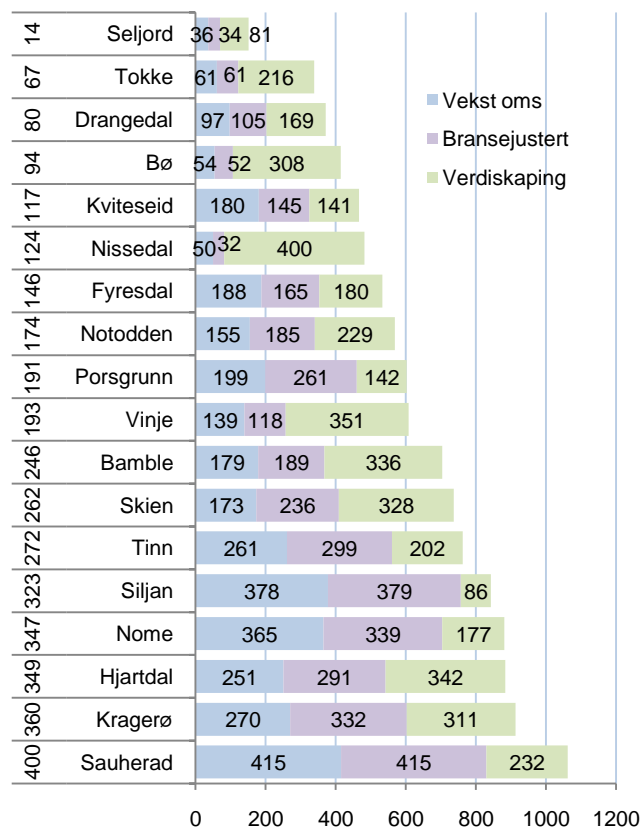
Vekst i kommunene

Seljord gjorde det skarpt på vekstindeksen i 2009, og ble nummer 14 av alle de 430 kommunene i landet. Seljord gjorde det bra på alle de tre vekstindikatorene.

Tokke, Drangedal og Bø kom også inn blant de 100 beste vekstkommunene.

Kviteseid, Nissedal, Fyresdal og Vinje fikk rangeringsnummer mellom 117 og 193, og kom alle ut godt over middels blant kommunene i landet.

Dermed hadde alle kommunene i Vest-Telemark vekst over middels i 2009.

Figur 35: Vekstindeksen for kommunene i Telemark. Tallene i figuren er rangering blant landets 430 kommuner for de tre vekstindikatorene, helt til venstre rangering for vekstindeksen 2009.

Næringslivets størrelse

I NæringsNM er næringslivets relative størrelse den siste indikatoren vi måler. Dette måles med antall arbeidsplasser i privat næringsliv som prosent av antall innbyggere. Dette kalles også ”næringsstetthet”.

Hallingdal og Kongsbergregionen har høy næringsstetthet, og er blant de ti regionene i landet med mest næringsliv i forhold til folketallet.

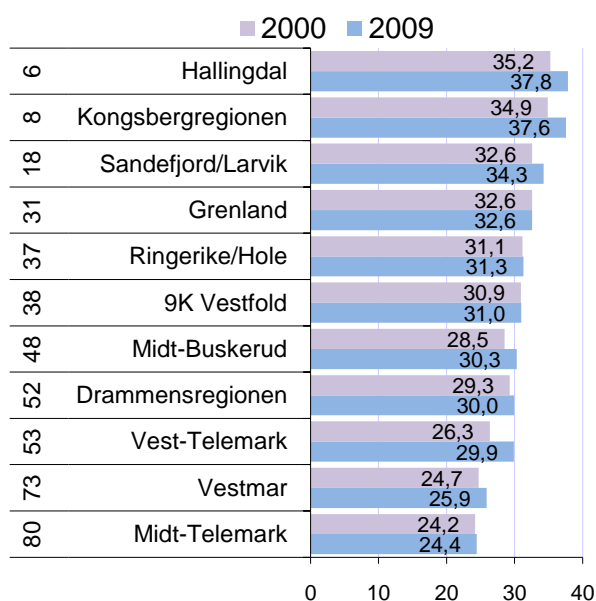
Vest-Telemark har noe under middels næringsstetthet som nummer 53. Næringsstettheten i Vest-Telemark har økt ganske mye fra 2000 til 2009. I 2000 tilsvarte antall arbeidsplasser i næringslivet i regionen 26,3 prosent av folketallet. I 2009 var næringsstettheten økt til 29,9 prosent. Rangeringen for næringsstetthet har gått opp fra nummer 63 til 53 i samme periode.

Næringsstetthet i kommunene

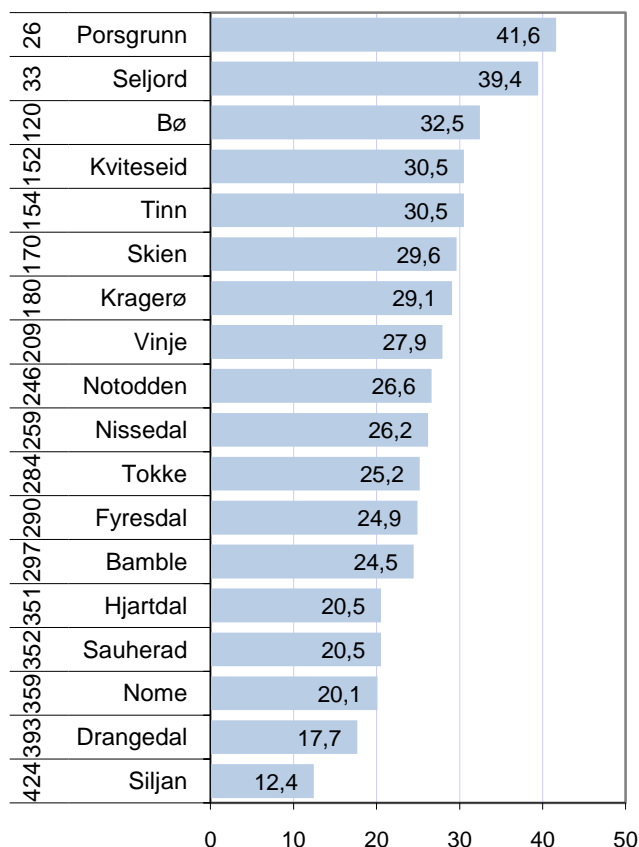
Porsgrunn og Seljord har høyest næringsstetthet av kommunene i Telemark. Vi så tidligere at disse kommunene hadde overskudd på arbeidsplasser og netto innpendling. Det er fordi det er mye næringsliv i forhold til folketallet i disse kommunene. Seljord er rangert som nummer 33 av 430 kommuner når det gjelder næringsstetthet.

Kviteseid og Vinje har også over middels næringsstetthet av kommunene i Norge.

Nissedal, Tokke og Fyresdal har under middels næringsstetthet, men ikke spesielt lav.

Figur 36: Antall arbeidsplasser i næringslivet i prosent av antall innbyggere i regionene i BTV i 2000 og 2009. Til venstre vises rangering blant landets 83 regioner i 2009.

Figur 37: Antall arbeidsplasser i næringslivet i prosent av antall innbyggere i kommunene i Telemark i 2009. Til venstre vises rangering blant landets 430 kommuner.

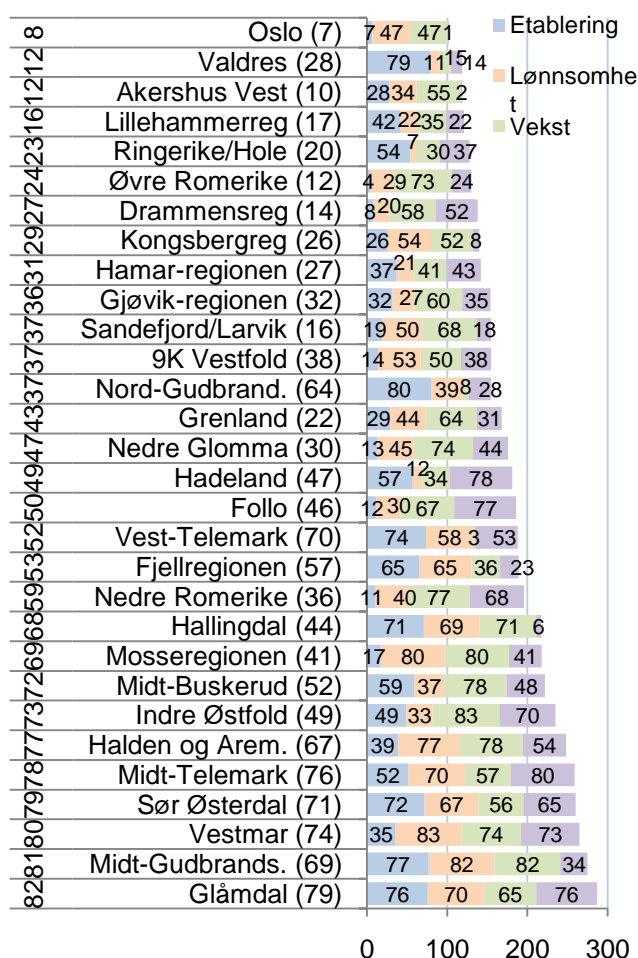
NæringsNM

NæringsNM er en rangering av kommuner, regioner og fylker basert på de indikatorene som er presentert i dette kapitlet. Telemarksforskning har utarbeidet NæringsNM for NHO de siste syv årene. Formålet er å komme fram til et mål som forteller hvordan næringslivet gjør det samlet sett i en region.

Stavangerregionen har vært nummer én i næringsNM i seks år på rad. Vestlandet har åtte av de ti beste regionene i landet i 2009.

Vest-Telemark ble nummer 52 i siste års NæringsNM. Det er under middels av regionene, men spredtbygde regioner langt fra større byer har vanskelige forutsetninger for å hevde seg i NæringsNM.

Vest-Telemark gjorde det dårligst når det gjelder lønnsomhet i 2009, men gjorde det svært bra med hensyn til vekst.

Figur 38: NæringsNM for regionene på Østlandet. Rangering blant landets 83 regioner i 2009 til venstre, og rangering siste fem år i parentes. Rangering for de fire indeksene i figuren.

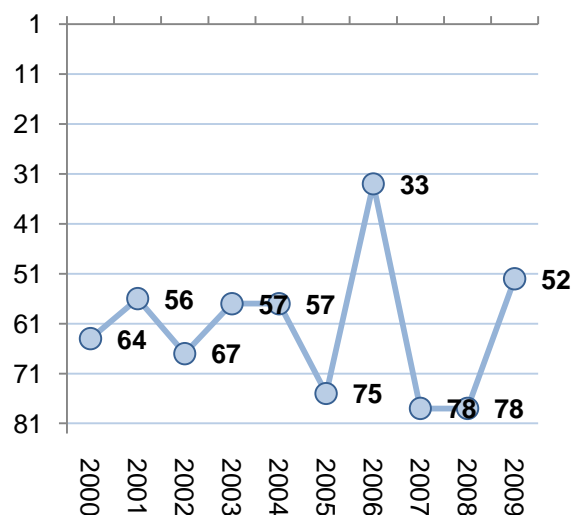
Vest-Telemarks utvikling

Vest-Telemark hadde sin beste plassering i NæringsNM i 2006, da regionen ble nummer 33.

De andre årene etter 2000 har Vest-Telemark vært i nedre halvdel blant regionene i landet.

I 2007 og 2008 var Vest-Telemark helt nede på 78. plass.

Siste års 52. plass er en stor forbedring fra det lave nivået i årene før, og den nest beste plasseringen Vest-Telemark har hatt.

Figur 39: Vest-Telemarks rangering i NæringsNM i perioden 2000-2009.

NæringsNM for kommunene

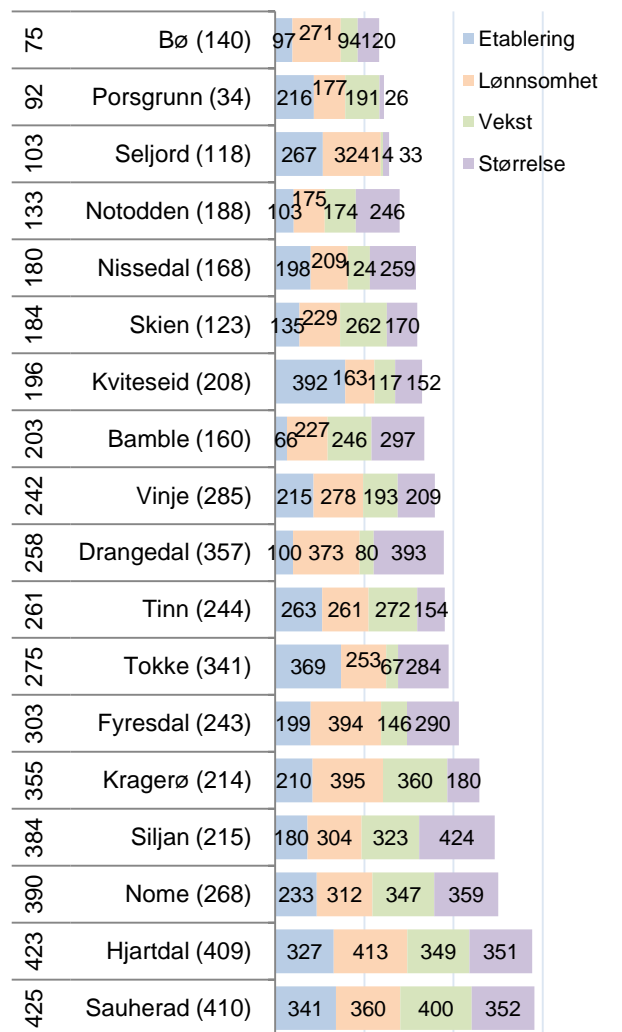
Bø ble beste kommune i NæringsNM av kommunene i Telemark på en 75. plass.

Seljord er på tredje plass i Telemark. Seljord har gjort det svært bra i NæringsNM, kommunens forutsetninger tatt i betraktning. Som liten distriktskommune er det vanskelig å hevde seg mot store sentrale kommuner.

Nissedal og Kviteseid gjør det over middels, som henholdsvis nummer 180 og 196.

Vinje kom ut litt under middels som nummer 242.

Tokke og Fyresdal er sist av kommunene i Vest-Telemark som nummer 275 og 303. Dette er godt under middels, men likevel er det mange kommuner som gjorde det dårligere, både i Telemark og på landsbasis.

Figur 40: Resultater fra NæringsNM for kommunene i Telemark. Rangering blant landets 430 kommuner i 2009 til venstre, rangering siste fem år i parentes, rangering for de fire indeksene i figuren.

3. Attraktivitetsbarometeret

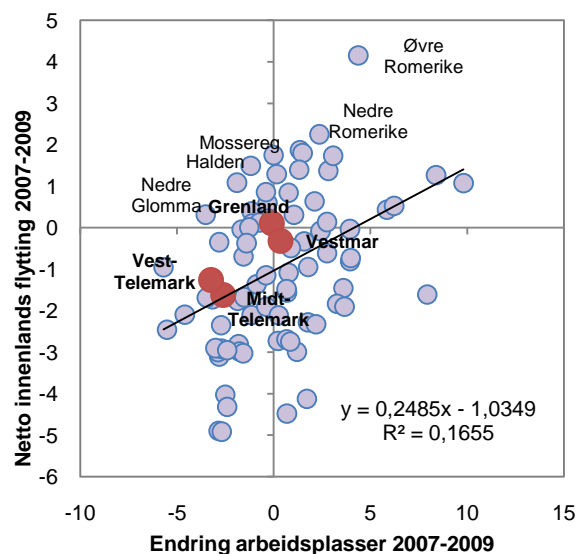
Telemarksforskning har publisert Attraktivitetsbarometeret siden 2006. Attraktivitetsbarometeret er en metode for å identifisere regioner og kommuner som trekker til seg innflyttere i høyere grad enn arbeidsplassveksten skulle tilsi. Slike steder vil få vekst i lokale arbeidsplasser på grunn av høyere befolkningsgrunnlag i neste periode. Attraktivitet med hensyn til bosetting vil da bli en vekstfaktor som kommer i tillegg til vekst i arbeidsplasser.

Attraktivitetsbarometeret tar utgangspunkt i sammenhengen mellom nettoflytting og arbeidsplassvekst. I figur 41 har vi vist arbeidsplassvekst og netto innenlands flytting i 83 regioner i Norge for perioden 2007-2009, mens figur 42 viser det samme for de 430 kommunene i landet.

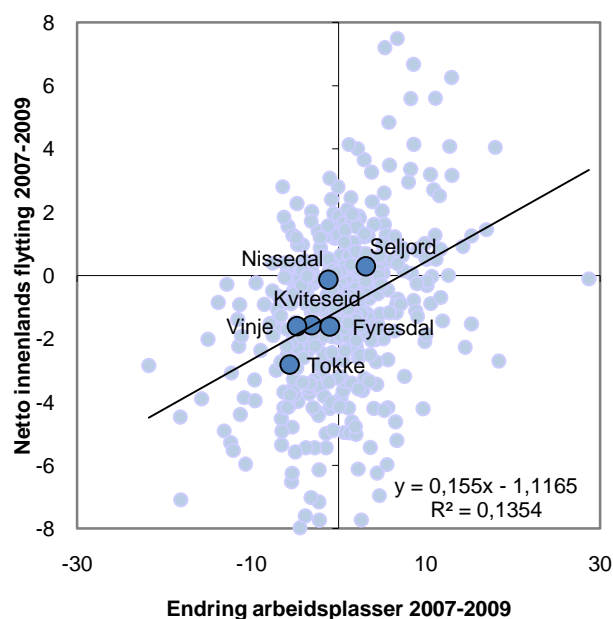
Den svarte linjen i diagrammet viser den forventede nettoflyttingen gitt arbeidsplassveksten. Attraksjonsindeksen er differansen mellom forventet og observert nettoflytting, som kan leses som den vertikale avstanden mellom den faktiske nettoflytting og forventningslinjen. Differansen viser hvor mye nettoflytting en kommune faktisk har hatt fratrukket forventet nettoflytting gitt arbeidsplassveksten. Tallet kan tolkes som hvor høy prosentvis vekst regionen har hatt i folketallet i perioden på grunn av regionens attraktivitet.

Vi kan se at sammenhengen mellom nettoflytting og arbeidsplassvekst er svakere for kommuner enn for regioner. Noe av forklaringen på dette er at det er mindre tilfeldige utslag på regionnivå. På kommunenivå vil også mye av effekten av vekst i arbeidsplasser "lekke" til nabokommuner gjennom pendling.

Vest-Telemark har svakere arbeidsplassvekst enn middels, og er derfor til venstre i diagrammet i figur 41. Regionen har netto utflytting, men mindre enn forventet, og framstår dermed som attraktiv som bosted. Statistisk sett må en region ha høyere arbeidsplassvekst enn middels for å unngå netto utflytting. Siden de store byene trekker til seg mye innflytting, vil flertallet av regionene få utflytting. På kommunenivå, vist i figur 42, ser vi at Seljord og Nissedal er litt over middels attraktive, mens Tokke er litt under middels. Ingen av kommunene i Vest-Telemark avviker mye fra middels.

Figur 41: Regionene i Norge etter prosentvis endring i antall arbeidsplasser (avstand til median) og netto innenlands flytting i perioden 2007-2009.

Figur 42: Kommunene i Norge etter prosentvis endring i antall arbeidsplasser (avstand til median) og netto innenlands flytting i perioden 2007-2009.

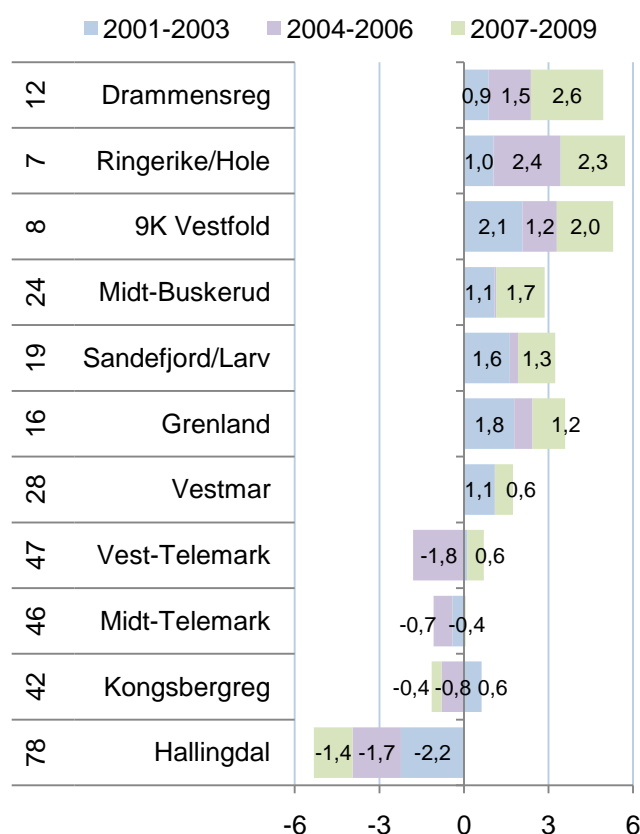
Regionenes attraktivitet

I figur 43 ser vi hvordan regionene i BTV skårer på attraktivitetsindeksen de siste tre periodene.

Vest-Telemark hadde middels bostedsattraktivitet i den første perioden. I perioden 2004-2006 var Vest-Telemark mindre attraktiv, og mistet 1,8 prosent av folketallet i mer utflytting enn arbeidsplassveksten skulle tilsi.

I den siste perioden har Vest-Telemark vært attraktiv, og fått en bedre flyttebalanse enn arbeidsplassveksten tilsier.

Vest-Telemark er rangert som nummer 47 for bostedsattraktivitet for de siste tre treårsperiodene. Det er litt under middels, men egentlig ganske bra for en region av typen Vest-Telemark. Vi kan se at Vest-Telemark skårer vesentlig bedre enn f.eks Hallingdal, som er en sammenliknbar region.

Figur 43: Attraktivitetsindeksen for regionene i BTV i de siste tre periodene. Rangering blant landets 83 regioner for periodene samlet til venstre.

Vest-Telemarks utvikling

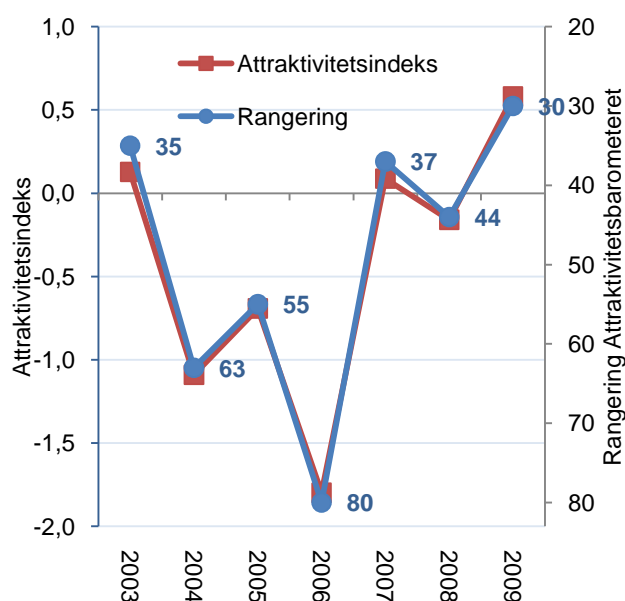
I figur 44 ser vi utviklingen til Vest-Telemark på Attraktivitetsbarometeret.

Vest-Telemark hadde over middels attraktivitet i 2003, som baserte seg på utviklingen i treårsperioden 2001-2003. Da var Vest-Telemark rangert som nummer 35 av 83 regioner. Etter dette sank bostedsattraktiviteten helt ned til nummer 80 i 2006.

Etter 2006 har bostedsattraktiviteten blitt mye bedre igjen.

I 2009 er rangeringen på Attraktivitetsbarometeret bedre enn noensinne, nummer 30.

Vest-Telemark har "tjent" 0,5 prosent av folketallet på å være attraktiv som bosted i den siste perioden.

Figur 44: Utviklingen til Vest-Telemark på attraktivitetsindeksen og rangeringen på Attraktivitetsbarometeret i perioden 2003-2009.

Attraktivitet i kommunene

Porsgrunn har vært mest attraktiv som bosted de siste tre treårsperiodene. Siljan, Notodden, Skien og Bø følger like etter. Disse kommunene har økt sitt folketall med 4-5 prosent de siste ni årene som følge av større innflytting enn arbeidsplassveksten tilsier.

Seljord har vært mest attraktiv av kommunene i Vest-Telemark etter 2001, og har økt sitt folketall med omtrent to prosent på grunn av det.

Tokke har vært en plassering bedre enn middels av kommunene, på grunn av høy attraktivitet den første perioden.

Vinje, Fyresdal og Kviteseid har vært litt under middels attraktive, men ikke tapt spesielt mye av folketallet på det.

Nissedal har hatt den svakeste attraktiviteten samlet sett, men har vært attraktiv den siste perioden.

Kommunenes utvikling er vist i figur 46.

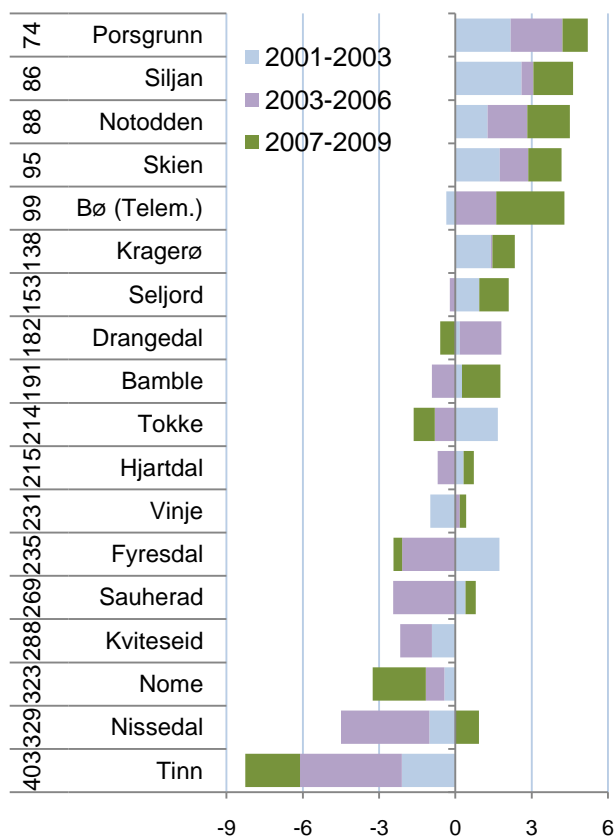
Seljord har hatt en stabil god attraktivitet som bosted. Seljord var så vidt under middels i 2006, men har ellers vært over middels i alle periodene.

Nissedal har hatt store svingninger, men har sitt beste resultat i siste periode, da kommunen var attraktiv.

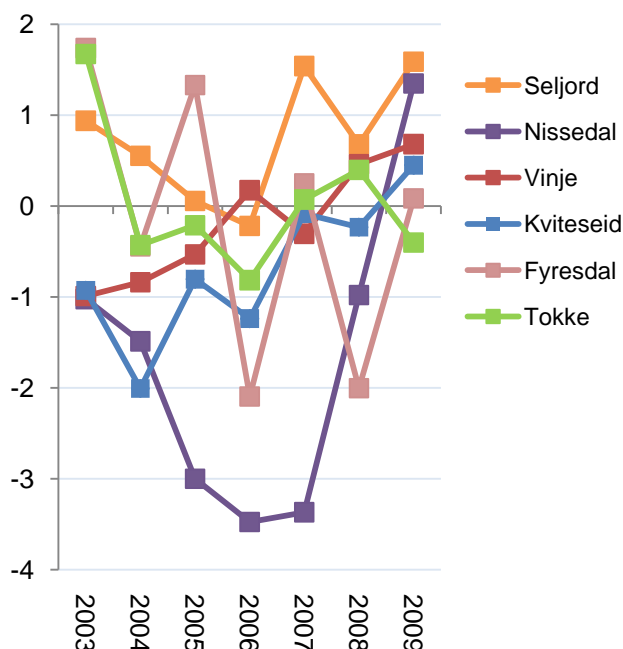
Vinje har beveget seg fra å være lite attraktiv i de første periodene, til å bli attraktiv i de siste periodene. Den samme utviklingen har Kviteseid.

Fyresdal har svingt mye opp og ned. I siste periode var Fyresdal attraktiv, etter å ha vært lite attraktiv i forrige periode.

Tokke har pendlet mellom å være over middels og under middels attraktiv. I siste periode var Tokke litt under middels.

Figur 45: Attraktivitetsindeksen til kommunene i Telemark de siste tre periodene. Rangering blant landets 430 kommuner for periodene samlet til venstre.

Figur 46: Utvikling på attraktivitetsindeksen for kommunene i Vest-Telemark.

3.1 Hva forklarer bostedsattraktivitet?

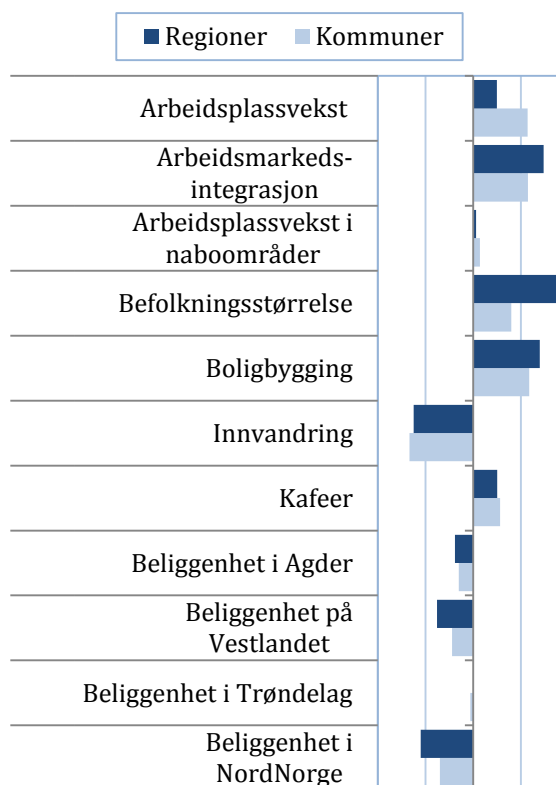
Figur 47 viser faktorer som vi har funnet har sammenheng med nettoflytting, og antar påvirker attraktivitet. Lengden på søylene viser hvor stor forklaringskraft de enkelte faktorene har, og retningen til søylene viser om faktorene har positiv eller negativ sammenheng med flyttestrømmene.

Arbeidsmarkedsfaktorer

Arbeidsplassvekst i egen kommune har sterk sammenheng med flyttebalansen i kommunen. Arbeidsplassvekst i egen region har også en positiv effekt, men er noe mindre viktig. Arbeidsplassvekst i nabokommuner og nabo-regioner har en svak, men positiv betydning for flyttebalansen. Arbeidsmarkedsintegrasjon er derimot en viktig faktor for nettoflytting og attraktivitet. Denne indikatoren viser hvor godt kommunen eller regionen er integrert med omliggende bo- og arbeidsmarked, og sier noe om mulighetene for å pendle. Gode pendlingsmuligheter er noe som gjør det mulig å bosette seg eller bli boende i et område. God tilgang til arbeidsmarked er positivt for bosettingen, uavhengig om arbeidsmarkedet er i egen kommune eller region.

Befolkningsstørrelse

Sentrale steder med en stor befolkningsstørrelse har høy innflytting. Flyttemønsteret går i retning steder med en allerede stor befolkning, og befolkningsstørrelse i seg selv kan være en tiltrekkende faktor. Byer er spesielt attraktive for unge voksne, mens mindre kommuner i omlandet til byer er attraktive for familier. Samtidig er høy befolkningsstørrelse et resultat av at stedet historisk sett har vært attraktivt.

Figur 47: Faktorer som har sammenheng med nettoflytting.

Boligmarked

Boligbygging i et område viser om det er tilgjengelige boliger for innflyttere, og er en viktig forklaring på steders attraktivitet. Kommuner med høy boligbygging er mer attraktive. Høy attraktivitet fører til høyere etterspørsel etter boliger og dermed mer boligbygging, men samtidig er tilgjengelige boligtomter antagelig også en attraktivitetsfaktor i seg selv. Mangel på boliger og høye priser i sentrale områder tvinger mange til å bosette seg i nærliggende kommuner, og mange av kommunene med høy boligbygging er små kommuner som ligger i nærheten av større byer. Kommuner kan gjennom sentrums- og arealplanlegging påvirke hvor attraktivt det er å bygge boliger.

Kaféfaktoren

Kaféfaktoren har en klar, positiv sammenheng med nettoflytting. Kaféfaktoren viser hvor stor andel av befolkningen som er ansatt i kafeer, restauranter og puber, og kan være en indikator på at det eksisterer mange sosiale møteplasser. Dette kan være en faktor som tiltrekker og holder på befolkningen, men høy innflytting fører til en ung og antageligvis mer urban befolkning som etterspør og skaper slike tilbud. Denne positive sammenhengen gjelder for alle typer steder, både sentrale og mindre sentrale.

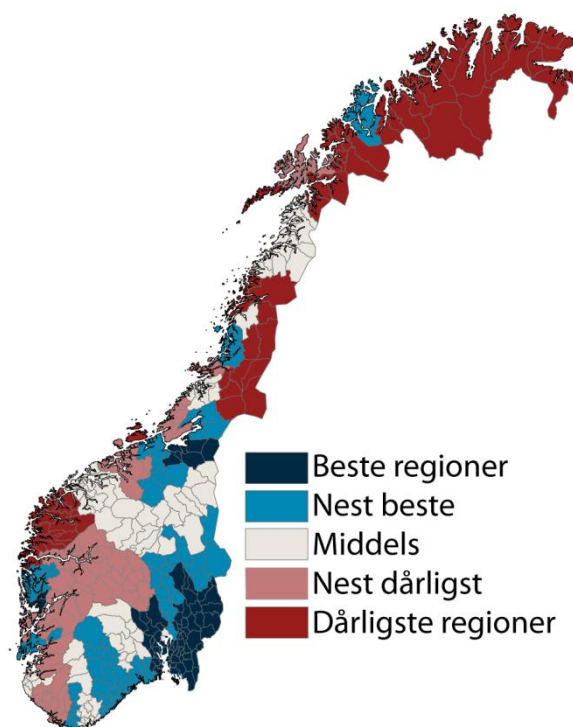
Innvandring

Innvandring har en sterk, negativ sammenheng med nettoflytting. Dette er på grunn av at innvandrere er mer mobile, og ofte flytter videre til et annet sted i Norge etter første bo-setting. Når de flytter videre, blir dette registrert som innenlands flytting. Høy innvandring fører til lav attraktivitet, siden de kommunene som tar i mot mange innvandrere ofte har høy utflytting i neste omgang. I denne sammenhengen blir høy innvandring en årsak til lav attraktivitet. På den andre siden har noen steder høy attraktivitet på grunn av at mange innvandrere har flyttet dit. Dette ser man for eksempel i mange kommuner sentralt på Østlandet, siden innvandrere ofte flytter til mer sentrale kommuner. Her vil den store innvandrerbefolkningen være et resultat av at kommunene har vært attraktive for innvandrerbefolkningen i andre norske kommuner. Den høye mobiliteten til innvandrere fører til at innvandreres flyttemønster har en sterk påvirkning på attraktivitetsindeksen. Kommunene med høyest innflytting av innvandrerbefolkningen har samtidig høye plasseringer på attraktivitetsindeksen, mens kommunene med høyest utflytting av innvandrerbefolkningen også har lav attraktivitet. Det er derfor viktig for et sted å framstå attraktivt for innvandrere. Innvandrerbefolkningen er imidlertid ikke en ensartet gruppe, og det ser ut til å være forskjell ut fra blant annet innvandringsgrunn. Å ha en høy andel innvandrere fra typiske flyktningland bidrar negativt, siden mange av disse vil flytte til en annen kommu-

ne, mens det ikke er slik for innvandrere fra arbeidsinnvandringsland.

Regional lokalisering

Det er systematiske regionale forskjeller i attraktivitet mellom landsdelene, som figur 48 viser. Spesielt steder i Nord-Norge har en systematisk dårlig flyttebalanse sammenliknet med steder på Østlandet. Dette vil si at selv om alle andre faktorer skulle være like, vil kommuner og regioner i Nord-Norge allikevel ha en dårligere flyttebalanse. Steder på Vestlandet og Sørlandet har også dårligere flyttebalanse sammenliknet med Østlandet. Beliggenhet i Trøndelag skiller seg derimot ikke systematisk fra Østlandet.

Figur 48: Attraktivitetsbarometeret for regioner for perioden 2007-2009.

Hva fanger bostedsattraktivitet ikke opp?

De forklaringsfaktorene vi har funnet, viser seg å ha rimelig stor forklaringskraft, de kan forklare en stor andel av variasjonen i flytting. Allikevel mener vi det er flere gode grunner til å utvide attraktivitetsbegrepet og metoden for å måle attraktivitet.

Ett av de viktigste funnene fra arbeidet med bostedsattraktivitet er at arbeidsmarkedsfaktorene er sentrale som forklaringsfaktorer for variasjon i flytting og bostedsattraktivitet. Kunnskapen om at arbeidsplasser er viktig for bosetting er i seg selv ikke spesielt overraskende. For at det skal være relevant for regionalt utviklingsarbeid, er det behov for å analysere nærmere *hva* slags arbeidsplasser som er viktige.

Attraktivitetsbarometeret peker videre på at det ikke kun er arbeidsmarkedet i egen kommune som er viktig, men hvor godt arbeidsmarkedet i regionen er og hvor integrert bo- og arbeidsmarkedsområdene er.

En konsekvens av metoden for å måle bostedsattraktivitet, som ofte vekker motforestillinger, er at metoden favoriserer mindre bostedskommuner i utkanten av sterke arbeidsmarkedsregioner. Disse kommunene har kanskje selv ikke jobbet aktivt med næringsutvikling, men er attraktive som en konsekvens av at de er lokalisert i nærheten av andre sterke arbeidsmarkedskommuner. En annen gruppe kommuner som kan komme godt ut på attraktivitetsbarometeret, er kommuner

som har hatt sterk nedgang i arbeidsplasser, men likevel beholdt en stor andel av befolkningen. Det kan stride mot folks oppfatning av attraktivitetsbegrepet at slike kommuner blir omtalt som attraktive.

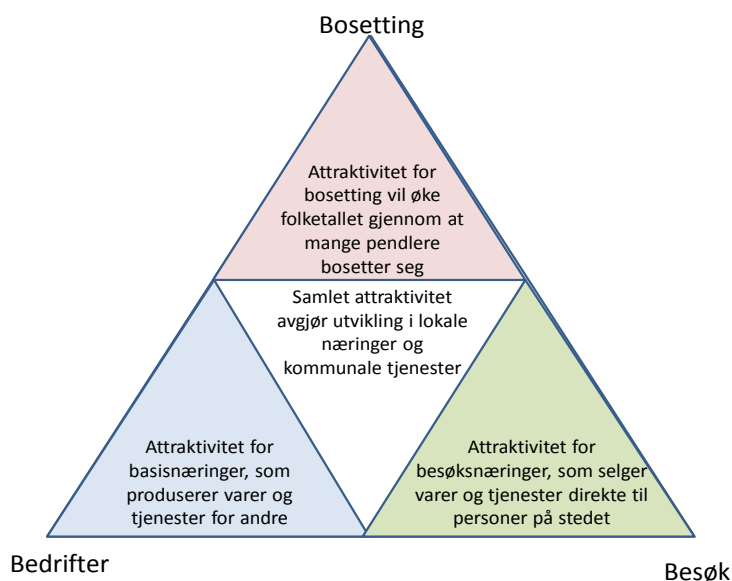
Attraktivitetsbegrepet i seg selv er en kilde til debatt. Attraktivitetsbarometeret har en avgrenset definisjon av attraktivitet, ettersom det bare fokuserer på attraktivitet som bosted. Dette er én dimensjon, mens det kan være andre dimensjoner som også er verdt å inkludere i et attraktivitetsbegrep.

Mange regioner oppfatter seg selv som attraktive, selv om de ikke hevder seg i konkurransen om tilflytting. Noen steder føler seg attraktive fordi de tiltrekker besøkende på grunn av vakker natur, kulturelle tilstelninger eller spesielle attraksjoner, mens andre kan føle at de er attraktive på grunn av at de har et dynamisk næringsliv og er et viktig arbeidsmarked som gavner bostedene i omlandet.

Dette er noe av bakgrunnen for at vi nå er i gang med å utvikle en utvidet metode for å analysere stedlig attraktivitet: Attraktivitetspyramiden.

4. Attraktivitetspyramiden

Attraktivitetspyramiden er en modell for å forstå steders utvikling, vekst eller nedgang. Samtidig er Attraktivitetspyramiden et verktøy for å utvikle strategier for stedsutvikling. Ideen bak Attraktivitetspyramiden er at steder utvikler seg i henhold til deres attraktivitet langs tre dimensjoner: Besøk, bosetting og bedrifter.

Figur 49: Attraktivitetspyramiden.

Steder kan være attraktive for bedrifter og trekke til seg næringsliv som produserer varer og tjenester som selges ut av regionen. Dette genererer arbeidsplasser som bidrar til bosetting og arbeidsplasser i lokal tjenesteyting. Steder som er attraktive for besøk vil få høy aktivitet i det næringslivet som selger varer og tjenester direkte til personlige kunder. Dette er både tradisjonell turisme som hotell og restaurant, aktiviteter, underholdning og kultur og detaljhandel. Steder som er attraktive å bo i, vil ha flere innbyggere enn det er arbeidsplassgrunnlag for. Dermed vil det være mange som bor på stedet og pendler ut.

Vi vil først finne ut hvor stedene befinner seg i dag. Ved å analysere hvor stor andel av sysselsettingen som tilhører de tre dimensjonene, vil vi finne stedets profil. Deretter skal vi se på utviklingen langs de tre aksene, for å finne ut hvor attraktive stedene har vært for de uli-

ke dimensjonene de siste årene. Til slutt skal vi slå sammen de tre dimensjonene og se på den samlede utviklingen i attraktivitet. Summen av steders attraktivitet for bedrifter, besøk og bosetting vil kunne forklare vekst eller nedgang. Attraktivitetspyramiden er en helhetlig modell som kan forklare hvorfor noen steder vokser, mens andre steder har nedgang.

Profilen til stedene, og siste års utvikling vil være et verdifullt grunnlag for strategiske valg. Skal regionen satse der den har sin styrke? Eller skal regionen satse på å utligne sine svakheter?

I denne første rapporten om Attraktivitetspyramiden, har vi begrenset oss til en beskrivelse av tilstand og utvikling. Med indikatorene på plass, kan vi starte arbeidet med å forklare årsakssammenhenger og identifisere mulige tiltak for regionene.

Utviklingen over tid

De siste ti årene har antall arbeidsplasser i basisnæringene sunket i Norge. Basisnæringene er industri, primærnæringene og teknologiske tjenester. Basisnæringene er i sum følsomme for konjunkturer og svinger mer enn andre næringer.

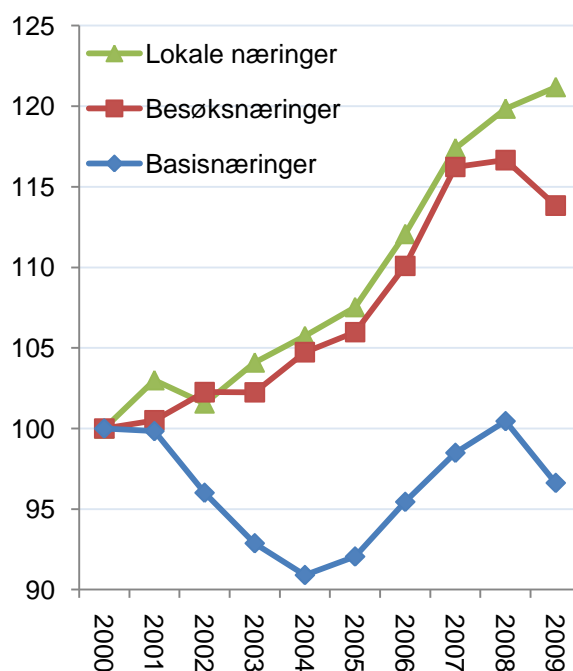
Antall arbeidsplasser i besøksnæringene, som er næringer innenfor reiseliv, aktiviteter og handel, har økt med nesten 14 prosent fra 2000 til 2009. Besøksnæringene blir også påvirket av konjunkturer, og falt med 2,8 prosent fra 2008 til 2009.

Arbeidsplasser knyttet til lokal virksomhet øker mest. Dette er arbeidsplasser i kommunene, i bygg og anlegg og personlige tjenester utenom besøksnæringene. Lokale arbeidsplasser er lite følsomme for konjunkturer. De lokale arbeidsplassene er nært knyttet til befolkningsgrunnlaget. Dermed vil steder som er attraktive som bosted, og som gjennom dette øker befolkningen, få sterkest vekst.

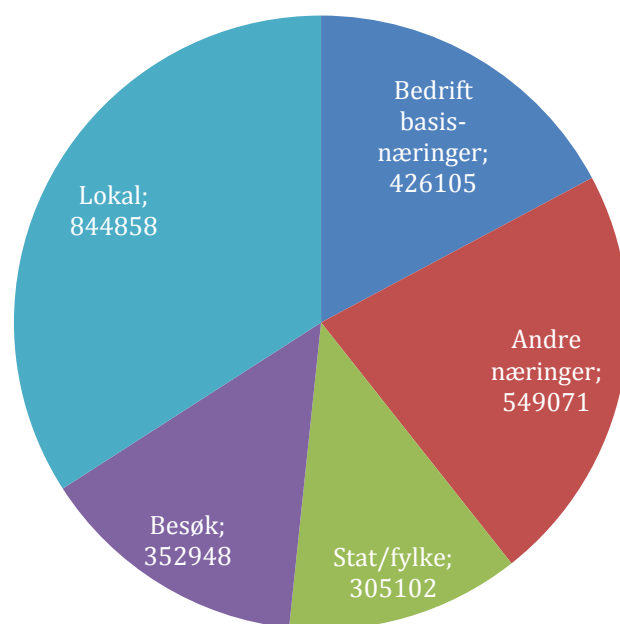
Den lave veksten i basisnæringene og den høye veksten i besøksnæringene og lokale næringer, betyr at attraktivitet for besøk og bosetting gradvis blir viktigere, og at attraktivitet for bedrifter i basisnæringene blir mindre viktig.

Sammensetningen av arbeidsplassene

I tillegg til de tre kategoriene som er vist i figur 50, er det arbeidsplasser i stat og fylke, og i andre næringer. Andre næringer er hovedsakelig tjenester som ikke er direkte konkurranseutsatte. Både arbeidsplasser i stat/fylke og de andre næringene er ofte senterfunksjoner som er konsentrert til de største byene og regionale sentre. Dette er også tjenester som produseres til andre, og kunne vært i samme kategori som basisnæringene. Disse senterfunksjonene er imidlertid sjelden i fokus for lokalt eller regionalt næringsarbeid. Slike senterfunksjoner, særlig i statlig virksomhet, blir lokalisert i politiske prosesser. Her vil eventuelle lokale tiltak som oftest være politisk løbving.

Figur 50: Utvikling av antall arbeidsplasser i Norge i basisnæringer, besøksnæringer og lokale næringer, indeksert slik at nivået i 2000=100.

Figur 51: Arbeidsplassenes sammensetning i Norge i 2009.

4.1 Besøksnæringer

Med attraktivitet for besøk menes attraktivitet for næringsliv som selger varer og tjenester direkte til personlige kunder. Besøksnæringene omfatter hotell- og restaurantnæringene, som kan kalles tradisjonelt reiseliv. I tillegg er næringsvirksomhet knyttet til aktivitet, kultur og underholdning også besøksnæringer. Dette er virksomhet som krever personlig oppmøte for kundene. Den største bransjen i besøksnæringene er imidlertid detaljhandel.

Når vi skal beregne størrelse på og utvikling i besøksnæringene for regioner og kommuner, må vi ta hensyn til at besøksnæringene også har mye av sin omsetning knyttet til egen befolkning. Derfor trekker vi fra et beregnet gjennomsnitt som bransjene handel, servering og aktiviteter har i Norge. For overnatting regner vi med at all aktivitet stammer fra besøk. Dermed vil en del regioner ha en ”negativ besøksbalanse”. Dette er regioner hvor befolkningen i stor grad besøker andre regioner for handel, restaurantbesøk og aktiviteter.

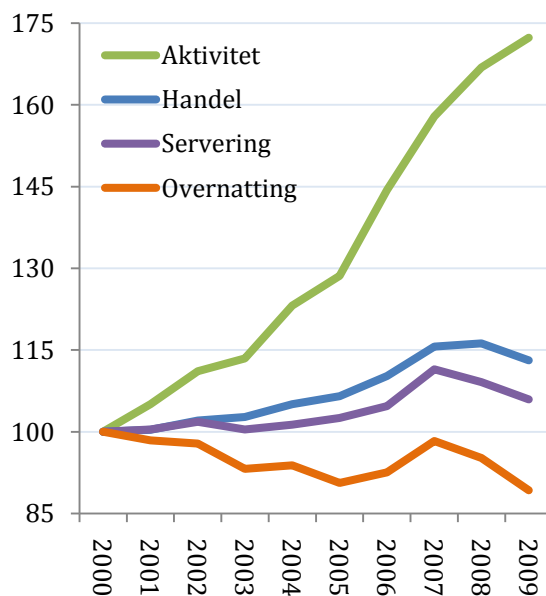
I figur 52 ser vi utviklingen av besøksnæringene nasjonalt. Aktiviteter, som består av kultur og underholdning og arrangementer, har økt raskt. Handel og servering øker litt, mens det er synkende antall arbeidsplasser i overnatting.

Besøksnæringene i regionene

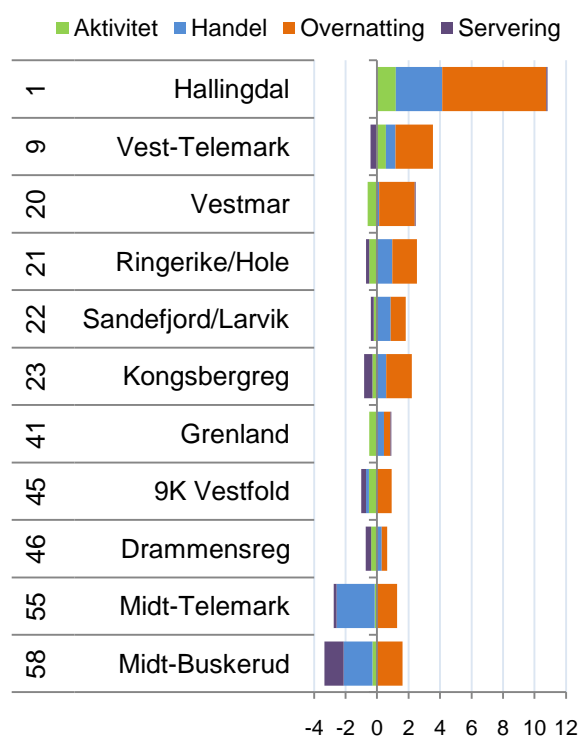
I figur 53 ser vi hvordan regionene i BTV kommer ut med hensyn til bidrag til sysselsettingen fra besøksnæringene.

Vest-Telemark har mange ansatte i overnatting i forhold til samlet sysselsetting. Vest-Telemark har også et lite handelsoverskudd, og litt flere arbeidsplasser i aktivitetsbransjene enn folketallet tilsier.

Samlet sett er Vest-Telemark rangert som nummer ni av 83 regioner når det gjelder konsentrasjon av besøksnæringer.

Figur 52: Utvikling av antall arbeidsplasser i besøksnæringene i Norge, indeksert slik at nivået i 2000=100.

Figur 53: Bidrag til sysselsettingen fra besøksnæringene i regionene i BTV i 2009. Til venstre vises rangering blant landets 83 regioner.

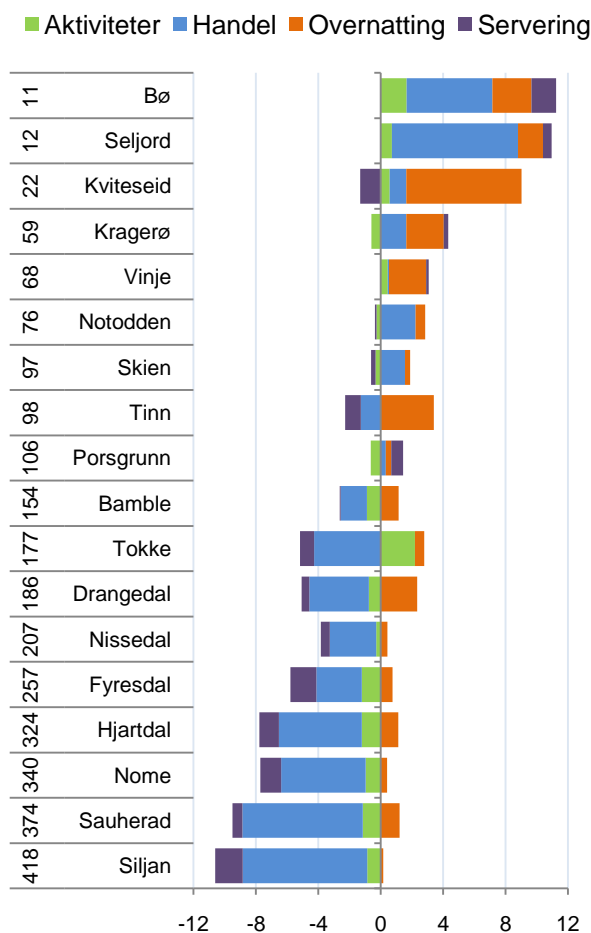
Besøksnæringene i kommunene

Bø og Seljord er de mest utpregede besøkskommunene i Telemark, og er nummer 11 og 12 av de 430 kommunene i landet når det gjelder konsentrasjon av besøksnæringer. Begge kommunene har et stort handelsoverskudd som bidrar mye til det.

Kviteseid og Vinje har også mye besøksnæringer, men i disse kommunene er det overnattingsnæringen som bidrar mest. Kviteseid har flest arbeidsplasser i overnatting i forhold til sin størrelse i Telemark. Kviteseid er rangert som nummer 22 i landet når det gjelder konsentrasjon av besøksnæringer, mens Vinje er nummer 68.

Tokke og Nissedal er rangert over middels av kommunene i landet, på plassene 177 og 207. I begge disse kommunene er det mye handelslekkasje.

Fyresdal har relativt minst av besøksnæringer i Vest-Telemark og er rangert under middels, som nummer 257.

Figur 54: Bidrag til sysselsettingen fra besøksnæringene i kommunene i Telemark i 2009. Til venstre vises rangering blant landets 430 kommuner.

4.2 Basisnæringer

Med attraktivitet for bedrifter menes attraktivitet for basisnæringer. Her tenker vi på konkurranseutsatt virksomhet som produserer varer og tjenester som selges ut av regionen, enten som eksport til andre land, eller til kunder nasjonalt.

Vi kan dele opp basisnæringer i tre kategorier; naturbasert virksomhet, industri og teknologiske tjenester. Naturbasert virksomhet inkluderer landbruk, fiske, havbruk og bergverk, mens teknologiske tjenester vil være IT, telekom, engineering og liknende.

De ulike kategoriene har utviklet seg forskjellig, som det framgår av figur 55.

Teknologiske tjenester har hatt sterk vekst, og har vokst med 27,9 prosent på landsbasis fra 2000 til 2009.

Industrien har gått i bølger, men den langsiktige trenden er klart negativ. Industrien har hatt en nedgang på 11,2 prosent fra 2000 til 2009. Det er imidlertid ganske store forskjeller i ulike industribransjer, og noen regioner har hatt vekst i industrien også.

Naturbaserte næringer synker ganske jevnt, og har hatt en nedgang på 13,3 prosent.

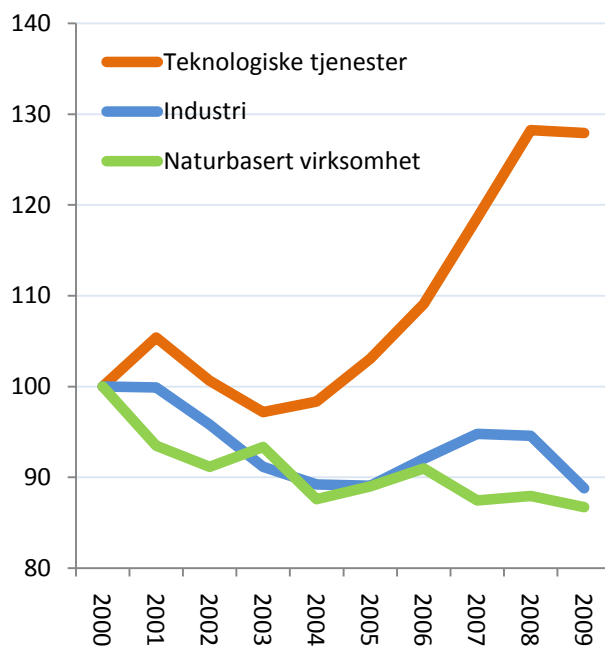
Det er dermed de regionene som har lyktes i å trekke til seg teknologiske tjenester som har lyktes best.

Basisnæringer i regionene

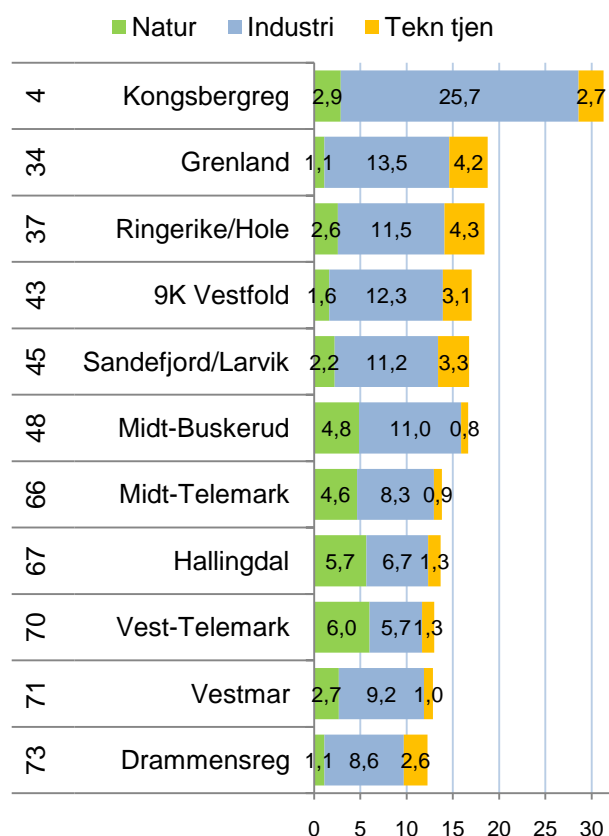
Kongsbergregionen er en av regionene med høyest konsentrasjon av basisnæringer.

Vest-Telemark er nummer 70 når det gjelder konsentrasjon av basisnæringer.

Vest-Telemark har høyest andel landbruk av regionene i BTV, men lite industri og teknologiske tjenester.

Figur 55: Utvikling i antall arbeidsplasser i basisnæringer i Norge, indeksert slik at nivået i 2000=100.

Figur 56: Bidrag til sysselsettingen fra basisnæringer i regionene i BTV i 2009. Rangering blant landets 83 regioner vist til venstre.

Basisnæringene i kommunene

Porsgrunn har høyest konsentrasjon av basisnæringene av kommunene i Telemark. Porsgrunn har mye industri, og samtidig mye teknologiske tjenester. Porsgrunn er faktisk så høyt rangert som på niendeplass av alle kommuner i landet når det gjelder teknologiske tjenester.

Fyresdal er nummer to i fylket når det gjelder konsentrasjon av basisnæringene, og er rangert som nummer 126 av de 430 kommunene i landet.

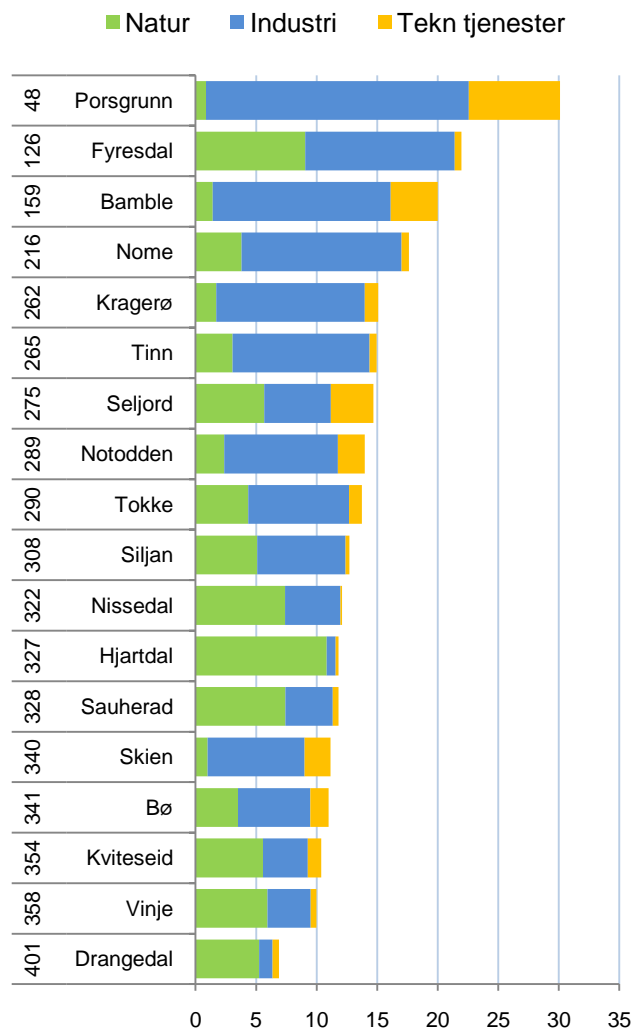
Bamble har også over middels konsentrasjon av basisnæringene. De andre kommunene i Telemark har under middels konsentrasjon av basisnæringene.

Seljord skiller seg litt ut gjennom å ha en forholdsvis høy konsentrasjon av teknologiske tjenester. Seljord er nummer 47 i landet når det gjelder konsentrasjon av teknologiske tjenester.

Tokke har en del industri, men er samlet sett rangert under middels, som nummer 290.

Tre kommuner i Vest-Telemark har det største bidraget fra naturbaserte næringer, som i Telemark stort sett er landbruk. Dette gjelder Vinje, Kviteseid og Nissedal

I landsmålestokk er imidlertid ikke andelen fra naturbaserte næringer spesielt høy. Hjartdal har den høyeste konsentrasjonen i Telemark, der 10,8 prosent av sysselsettingen er knyttet til landbruket. Det er bare 92 kommuner i landet med høyere konsentrasjon av naturbasert næring.

Figur 57: Bidrag til sysselsettingen fra basisnæringene i kommunene i Telemark i 2009. Rangering blant landets 430 kommuner vist til venstre.

4.3 Bosted

Steder kan ha mange flere innbyggere enn det er næringsgrunnlag for, dersom de er attraktive som bosted. Slike steder vil ha mange bosatte som pendler ut til andre steder.

Både antall personer som pendler til en annen kommune, og andelen av de sysselsatte som pendler, øker stadig. I enkelte år med nedgang i sysselsettingen har pendlingsandelen sunket litt, som i 2003 og 2009, men trenden er klart økende. I 2009 pendlet over 800 000 personer i Norge til en annen kommune, tilsvarende over 35 prosent av alle sysselsatte.

Når pendlingen øker, vil betydningen av bostedsattraktivitet bli større. Sammenhengen mellom utviklingen i antall arbeidsplasser og antall innbyggere blir tilsvarende svekket.

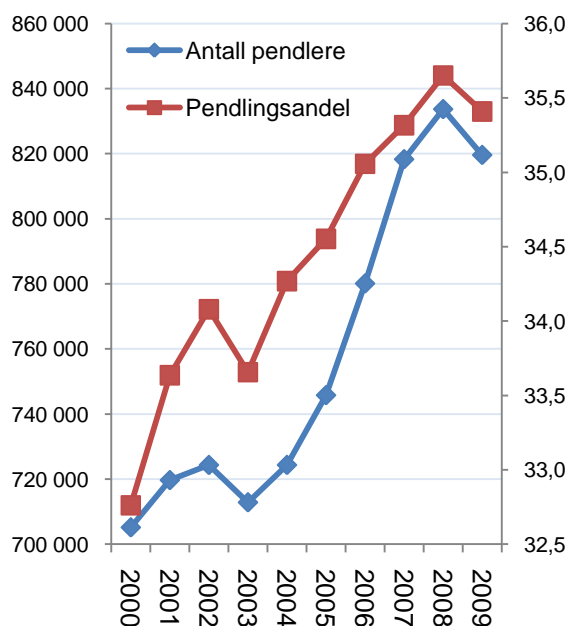
Nettopendlingen til regioner og kommuner er vist tidligere i denne rapporten, i kapittel 1.

Endring i bostedsattraktivitet

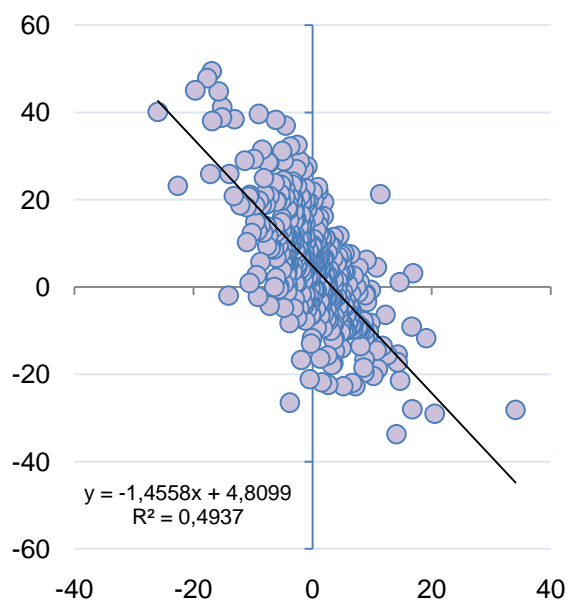
For å måle endring i bostedsattraktiviteten ville det vært nærliggende å se på endringer i netto utpendling. Kommuner som har økt netto utpendling sterkt, vil da være kommuner som har fått økt attraktivitet.

Et slikt mål vil imidlertid ha en stor svakhet. Som vi viser i figur 59, er det en sterk sammenheng mellom endring i netto utpendling og nedgang i antall arbeidsplasser. Kommuner med økt utpendling er dermed først og fremst kommuner som har mistet mange arbeidsplasser.

Dermed vil ikke endring i pendling reflektere bostedsattraktivitet. For å måle endring i bostedsattraktivitet må vi derfor gå tilbake til Attraktivitetsbarometeret, som ble presentert i kapittel 3, som indikator.

Figur 58: Antall personer i Norge som pendler til en annen kommune (venstre akse) og andelen av de sysselsatte i Norge som pendler til en annen kommune (høyre akse).

Figur 59: Kommunene i Norge etter endring i netto utpendling som andel av sysselsettingen på horisontal akse, og endring i antall arbeidsplasser på vertikal akse. Perioden 2000-2009.

4.4 Profil

Vi har nå sett på hvordan den relative størrelsen til besøksnæringer, basisnæringer og pendling varierer mellom kommuner og regioner. Dette kan vi sette sammen, for å se på hvordan de ulike stedene skiller seg fra hverandre og hvor de har sine styrker. Vi kaller dette stedenes profil.

Profilen viser hvordan bosettingen i regionen eller kommunen i dag er basert på besøksnæringer, basisnæringer eller pendling. Profilene er basert på hvordan sysselsettingen er fordelt. I profilen vil derfor ingen regioner eller kommuner få en høy rangering på alle de tre dimensjonene samtidig.

Selv om profilen viser hvordan status er i dag, er dette basert på en utviklingshistorie og et grunnlag som er lagt for tiår, eller endog hundreår siden.

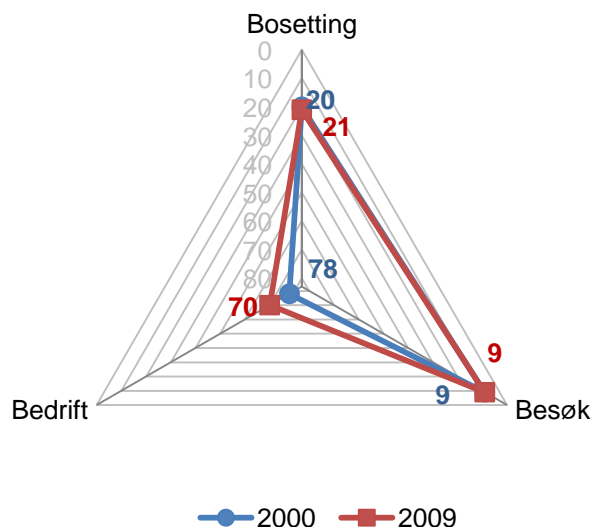
Profilen til Vest-Telemark viser at regionen er spesialisert mot besøk. Vest-Telemark er nummer ni av 83 regioner i landet når det gjelder konsentrasjon av besøksnæringer både i 2000 og i 2009. Vest-Telemark kommer også ganske høyt opp på bostedsdimensjonen. Regionen har i stor grad en bosetting som er basert på pendling til andre regioner. Det er lite basisnæringer i regionen, men relativt til andre regioner har det blitt mer basisnæringer de siste ti årene.

Profiler for kommunene

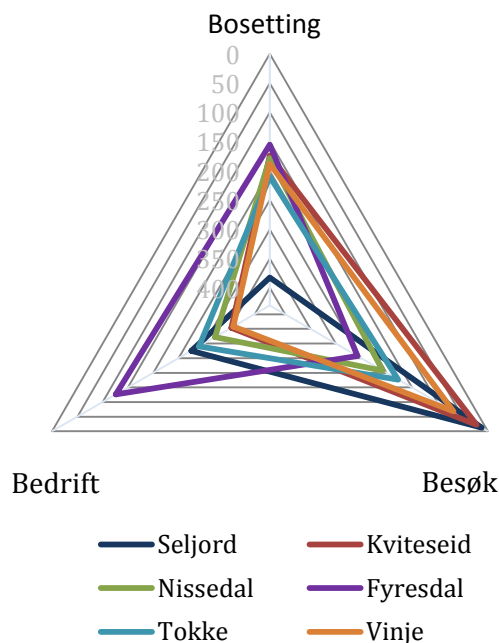
De enkelte kommunene i Vest-Telemark har egentlig ikke veldig forskjellige profiler.

Seljord, Kviteseid og Vinje er ganske spesialisert mot besøk.

Fyresdal er eneste bedriftskommune, mens alle utenom Seljord også i stor grad er bostedskommuner.

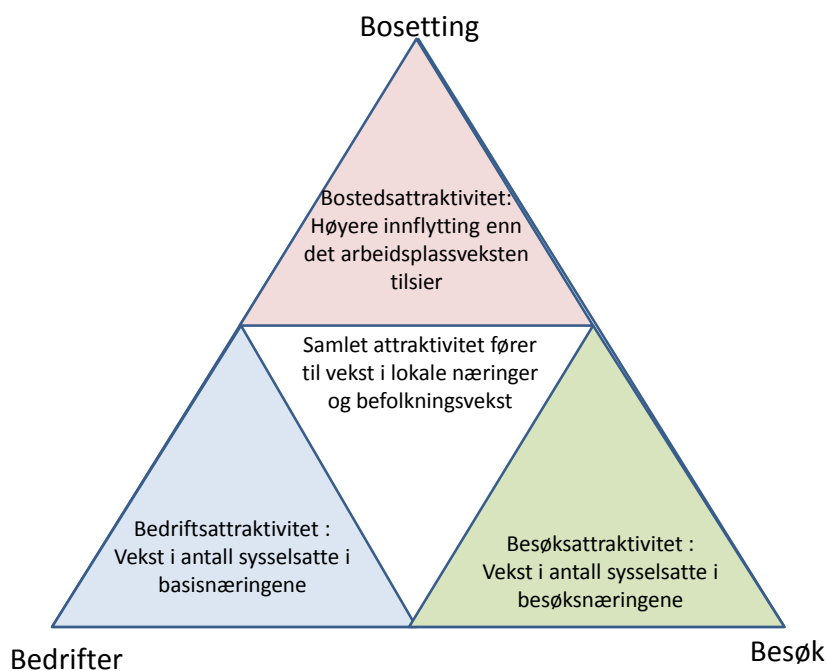
Figur 60: Profilen til Vest-Telemark i 2000 og 2009. Tallene viser rangering blant landets 83 regioner for de tre attraktivitetsdimensjonene.

Figur 61: Profilen til kommunene i Vest-Telemark i 2009. Tallene viser rangering blant landets 430 kommuner for de tre attraktivitetsdimensjonene.

4.5 Attraktivitet og utvikling

Profilen viser status for hvor stedene befinner seg i dag. Enda mer interessant er det å se på hvordan de ulike attraktivitetsdimensjonene har bidratt til utviklingen de siste årene, og i hvilken retning stedene beveger seg. Det er endringen de siste årene som viser om stedet har vært attraktive for en eller flere av de tre dimensjonene besøk, bedrift og bosted. Steder som har vært attraktive både for bosted, besøk og bedrifter, vil være de som har oppnådd høyest vekst.

Figur 62: Indikatorene for de tre attraktivitetsdimensjonene.

Vi skal først se på utviklingen langs de tre aksene. I denne rapporten fokuserer vi på utviklingen de siste ti årene, fra 2000 til 2009.

Vi måler veksten i bedrifts- og besøksattraktivitet gjennom å se på endringer i sysselsettingen i basisnæringer og besøksnæringer som andel av folketallet. Endringene måles i prosentpoeng av samlet sysselsetting i begynnelsen av perioden. Dermed får vi fram hvor mye disse endringene har betydd for den samlede sysselsettingen. Ved å måle på denne måten luker vi bort vekst i besøksnæringene som skyldes befolkningsøkningen. For å måle endring i bostedsattraktivitet bruker vi Attraktivitetsbarometeret. Siden resultater fra Attraktivitetsbarometeret er presentert i ka-

pittel 3, blir ikke Attraktivitetsbarometeret omtalt nærmere i dette kapitlet.

De tre attraktivitetsdimensjonene vil representere tre ulike retninger for regionale utviklingsstrategier. Det vil være helt forskjellige virkemidler som er aktuelle for de tre attraktivitetsdimensjonene.

Når man har kunnskap om profilen til stedene og siste års utvikling, vil dette være et verdifullt grunnlag for strategiske valg. Valget vil så være om man skal satse der stedet har sin styrke, eller om man skal satse på å utlikne sine svakheter.

Utvikling i besøksattraktivitet

For å måle den siste tidens utvikling i besøksattraktivitet tar vi utgangspunkt i utviklingen i besøksnæringene i perioden 2000-2009. Tallene for handel, servering og aktivitet er korrigert for det som antas å være aktiviteter rettet mot egne innbyggere. Dermed vil tallene kunne bli negative for steder med handelslekkasje.

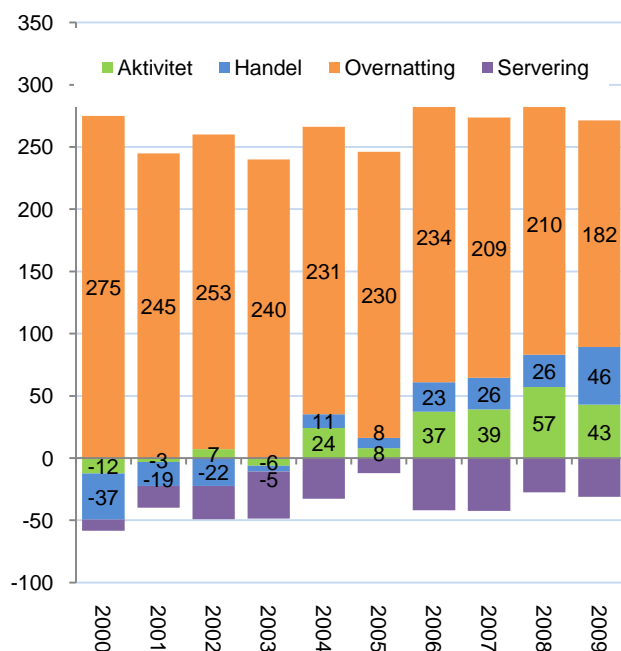
Utvikling i besøksnæringene i Vest-Telemark

Utviklingen i antall arbeidsplasser i besøksnæringene i Vest-Telemark er vist i figur 63. Antall arbeidsplasser i overnatting har blitt redusert fra 2000 til 2009. Det var 275 arbeidsplasser innen overnatting i 2000, og 182 i 2009.

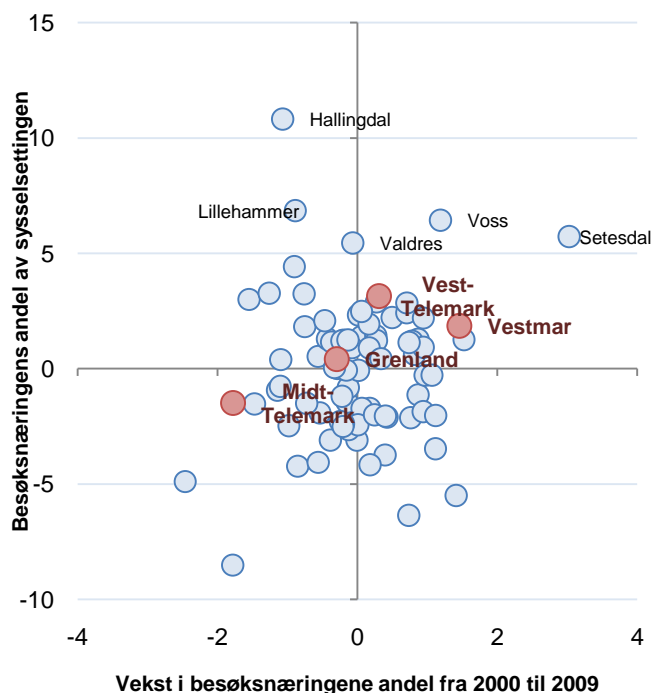
Vest-Telemark har hatt en interessant utvikling innen handel og aktiviteter. I 2000 hadde Vest-Telemark handelslekkasje, og mindre aktivitetsnæringer enn befolkningen tilsier. Etter hvert har handelslekkasjen blitt til et handelsoverskudd, og Vest-Telemark har samtidig fått en del aktivitetsnæringer. Dette har høyst sannsynlig med den store hyttebyggingen å gjøre. Økningen i handel og aktiviteter er større enn nedgangen i overnatting.

I figur 64 ser vi hvordan regionene i Norge plasserer seg med hensyn til sysselsetningsbidrag fra besøksnæringene og vekst i besøksnæringene. Endringen i antall arbeidsplasser i besøksnæringene blir målt i prosentpoeng av sysselsettingen i regionen i 2000. Vest-Telemark er både en sterk besøksregion, som nummer ni i landet, og Vest-Telemark har vekst i besøksnæringene.

Vi ser imidlertid fra figur 63 at det har skjedd en del endringer i besøksnæringenes sammensetning. Arbeidsplasser i overnatting er synkende, mens handel og aktiviteter øker.

Figur 63: Utvikling i antall arbeidsplasser i besøksnæringene i Vest-Telemark i perioden 2000-2009.

Figur 64: Regionene i Norge etter andel av sysselsettingen i besøksnæringene og vekst i besøksnæringene fra 2000 til 2009.

Utvikling i besøksnæringene i kommunene

I figur 65 ser vi endringer i besøksnæringene i kommunene.

Endringen i antall arbeidsplasser i besøksnæringene blir målt i prosentpoeng av sysselsettingen i regionen i 2000. Dette vil vise hvor mye veksten i besøksnæringene har bidratt til den samlede sysselsettingen i 2009.

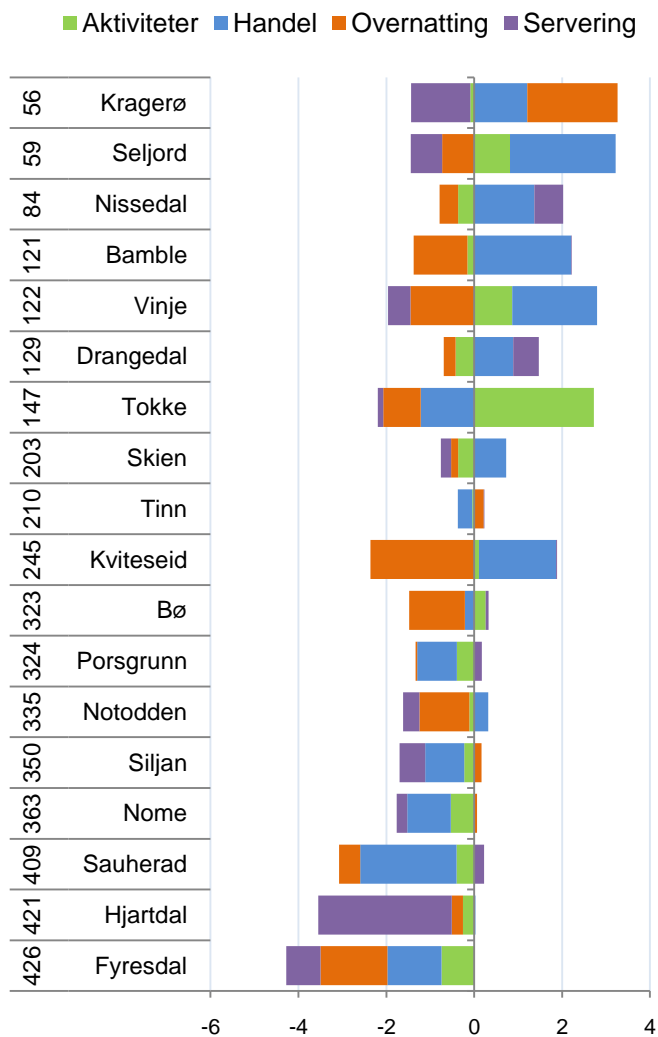
Mange kommuner har tapt mye på overnatting de siste ti årene. Tradisjonell turisme har utviklet seg svakt i Telemark, men mye hyttebygging gir vekstimpulser til handel.

Kragerø, Seljord og Nissedal er vinnerne når det gjelder besøksattraktivitet de siste ti årene. Kragerø vinner på overnatting, og alle tre vinner på handel.

Vinje og Tokke har også hatt en god utvikling i besøksnæringene, til tross for at begge har tapt på overnatting. Vinje har fått vekst i handel, mens Tokke har vekst i aktivitetsnæringer.

Kviteseid har tapt mange arbeidsplasser i overnatting, men fått en kraftig økning i handelen som nesten oppveier dette tapet.

Fyresdal har tapt mye på alle kategoriene av besøksnæringer. Det er bare fire kommuner i landet med høyere tap i forhold til egen sysselsetting.

Figur 65: Utvikling i bidrag til sysselsettingen fra besøksnæringene fra 2000 til 2009 i kommunene i Telemark. Rangering med hensyn til de 430 kommunene er vist til venstre.

Utvikling bedriftsattraktivitet

For å måle utvikling i bedriftsattraktivitet tar vi på samme måte utgangspunkt i utvikling i basisnæringene i perioden 2000-2009. Siden basisnæringene per definisjon er næringer som produserer varer og tjenester som kan selges ut av regionen, er det ikke noe fratrukk for salg til egne innbyggere, slik som vi gjorde for besøksnæringene.

Utvikling i basisnæringene i Vest-Telemark

Utviklingen i antall arbeidsplasser i basisnæringene i Vest-Telemark er vist i figur 66.

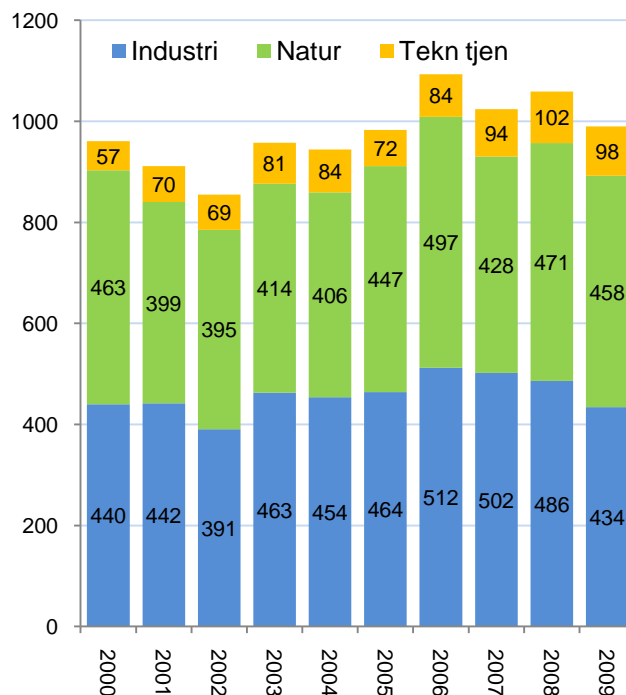
Antall sysselsatte i basisnæringene i Vest-Telemark har vært stabilt de siste ti årene. Det er så vidt litt færre arbeidsplasser i industrien, men reduksjonen de siste ti årene er bare på seks arbeidsplasser. De fleste regioner har hatt større nedgang i industrien.

Vest-Telemark har også hatt svært liten nedgang i antall arbeidsplasser i landbruket, der de fleste regioner har hatt større nedgang.

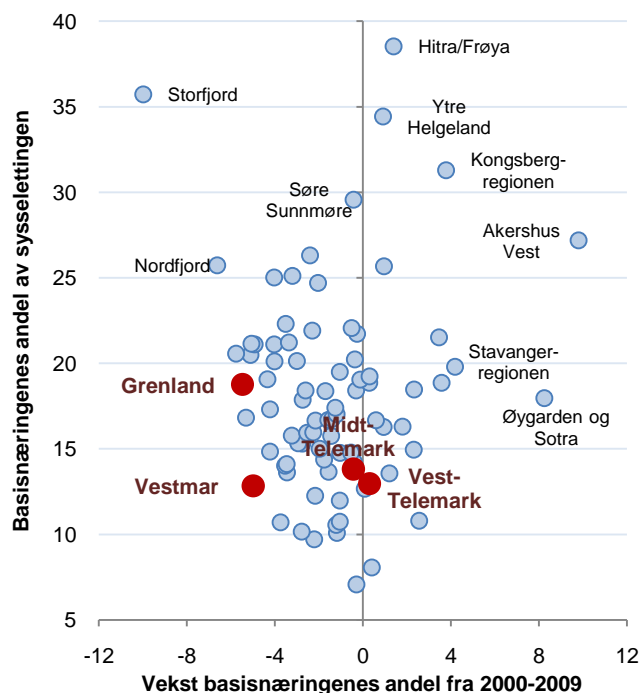
Det er forholdsvis få arbeidsplasser i teknologiske tjenester i Vest-Telemark, men veksten i disse bransjene er likevel større enn nedgangen i naturbaserte næringer og industrien.

I figur 67 ser vi hvordan Vest-Telemark kommer ut når det gjelder nivå og utvikling i basisnæringene de siste ti årene. Indikatoren for endring i antall arbeidsplasser i basisnæringene er målt i prosentpoeng av sysselsettingen i regionen i 2000. Dette vil vise hvordan veksten i basisnæringene har bidratt til den samlede sysselsettingen i 2009.

Vest-Telemark har forholdsvis lav konsentrasjon av basisnæringer, men er en av forholdsvis få regioner som har hatt vekst i basisnæringene. De andre regionene i Telemark har hatt nedgang, spesielt Grenland og Vestmar.

Figur 66: Utvikling i antall arbeidsplasser i basisnæringene i Vest-Telemark i perioden 2000-2009.

Figur 67: Regionene i Norge etter andel av sysselsettingen i basisnæringene og vekst i basisnæringene fra 2000 til 2009.

Utvikling i basisnæringene i kommunene

I figur 68 ser vi endringer i basisnæringene i kommunene.

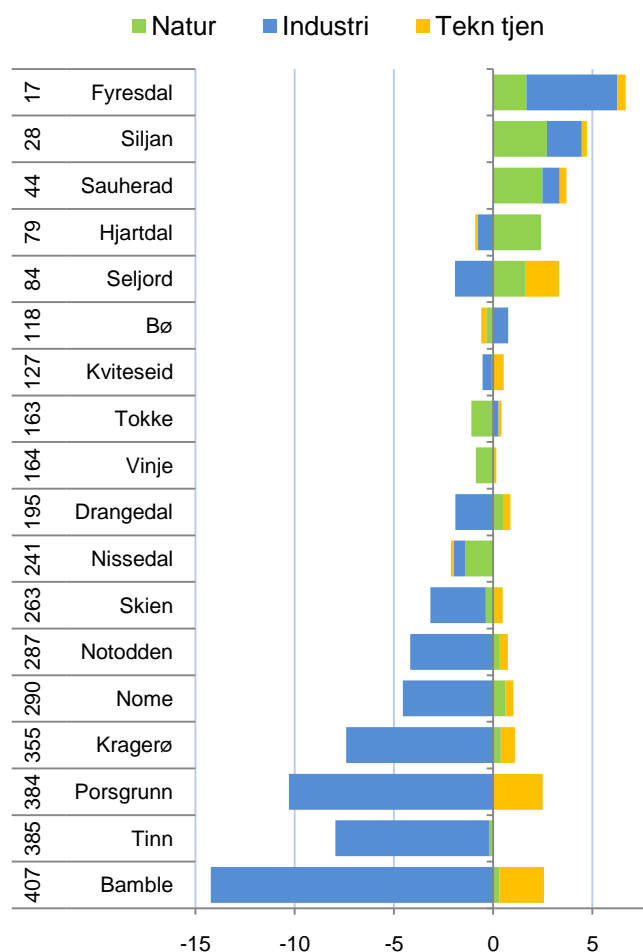
Mange kommuner har hatt en kraftig nedgang i industriusselsettingen de siste ti årene. Bamble har mistet industriarbeidsplasser tilsvarende 15 prosent av samlet sysselsetting de siste ti årene. Kommuner som Tinn, Porsgrunn og Kragerø har også tapt en substansiell andel av sysselsettingen i industrinedgang. Ingen av kommunene i Vest-Telemark har blitt særlig rammet av industrinedgangen.

Fyresdal, Siljan og Sauherad har best utvikling i basisnæringene, mye på grunn av en noe overraskende vekst i landbruket. Siljan er nummer 28 i landet når det gjelder utviklingen i basisnæringene.

Hjartdal og Seljord har også en positiv utvikling i basisnæringene. Seljord har hatt en ganske stor vekst i teknologiske tjenester.

Kviteseid, Tokke og Vinje har også en utvikling som er bedre enn middels av kommunene. Ingen av disse kommunene har hatt tap av arbeidsplasser i industrien, som så mange av kommunene har hatt.

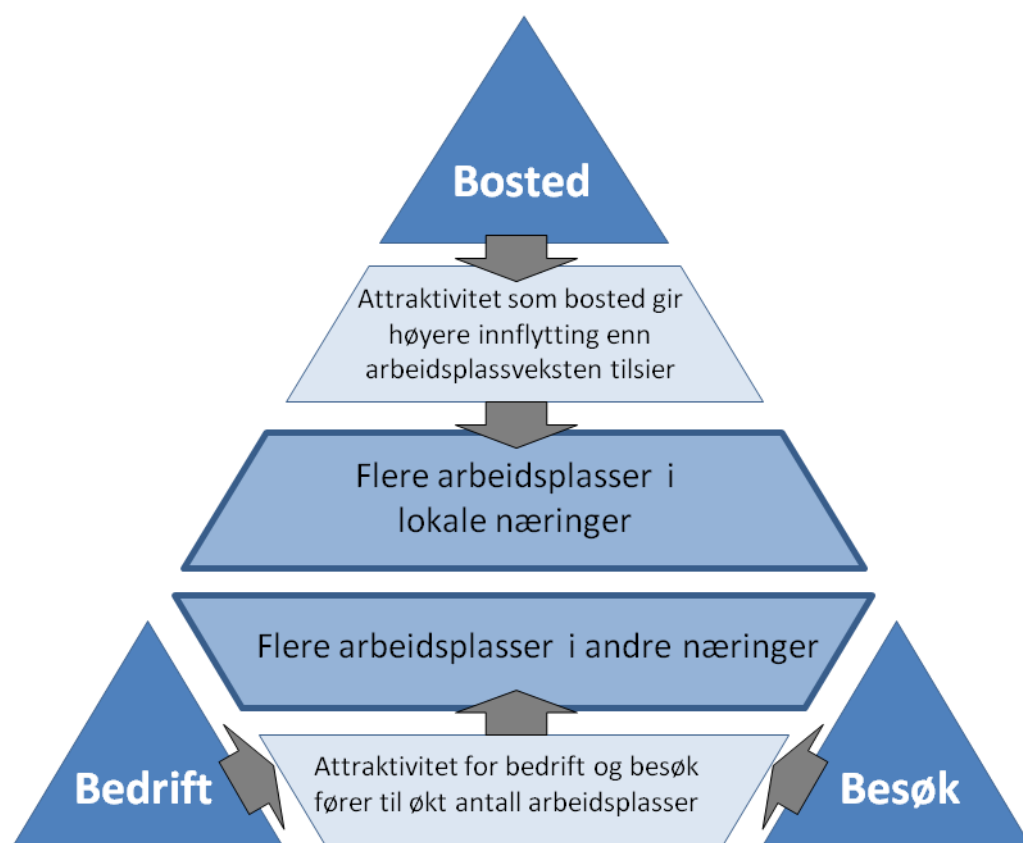
Nissedal har hatt en utvikling som er litt under middels.

Figur 68 Utvikling i bidrag til sysselsettingen fra basisnæringene fra 2000 til 2009 i kommunene i Telemark. Rangering med hensyn til de 430 kommunene er vist til venstre.

4.6 Samlet attraktivitet

Det siste vi skal gjøre er å sette de tre attraktivitetsdimensjonene sammen for å se på den samlede attraktiviteten til et sted. Ideen bak Attraktivitetspyramiden er at de tre attraktivitetsdimensjonene til sammen skal forklare et steds utvikling. Det er summen av steders attraktivitet for bedrifter, besøk og bosetting som vil kunne forklare vekst eller nedgang. Attraktivitetspyramiden er en helhetlig modell som kan forklare hvorfor noen steder vokser, mens andre steder har nedgang.

Figur 69: Samlet attraktivitet.

Bedrifts- og besøksdimensjonen påvirker arbeidsplassutviklingen. Steder med høy attraktivitet for bedrifter og besøkende vil få vekst i antall arbeidsplasser i disse næringene. Denne veksten gir positive stimulanser til andre næringer og bransjer, som ulike tjenester, transport og liknende

Steder med høy bostedsattraktivitet får høyere innflytting enn arbeidsplassveksten skulle tilsi. Dette øker befolkningsgrunnlaget og fører til vekst i lokale arbeidsplasser, som kommunale tjenester, bygg og anlegg, handel for egen be-

folkning og så videre. Høy bostedsattraktivitet gir seg også utslag i en yngre befolkning som vil gi bedre fødselsbalanse de neste årene.

De tre attraktivitetsdimensjonene bidrar på hver sin måte til veksten på et sted. Steder som har høy attraktivitet for alle de tre dimensjonene vil oppnå vekst.

I resten av dette kapitlet vil vi sette de tre attraktivitetsdimensjonene sammen, for å få et mål på samlet attraktivitet.

Samlet attraktivitet for fylkene

Fylkenes samlede attraktivitet, og hvordan de tre dimensjonene har bidratt til denne er vist i figur 70.

Akershus er det fylket som har høyest samlet attraktivitet av alle fylkene, mens Finnmark har lavest samlet attraktivitet. Akershus er ikke best på noen av enkeltindikatorerne, men skårer positivt på alle tre.

Det er bare fem fylker som har fått vekstimpulser fra basisnæringene. Foruten Akershus er dette Sør-Trøndelag, Hordaland, Vest-Agder og Rogaland. Sogn og Fjordane, Telemark og Østfold har den mest negative utviklingen i basisnæringene, men Østfold kommer likevel samlet ut på andreplass på grunn av høyest bostedsattraktivitet.

Østlandsfylkene vinner mye på høy bostedsattraktivitet, mens Nord-Norge og Sogn og Fjordane taper mye.

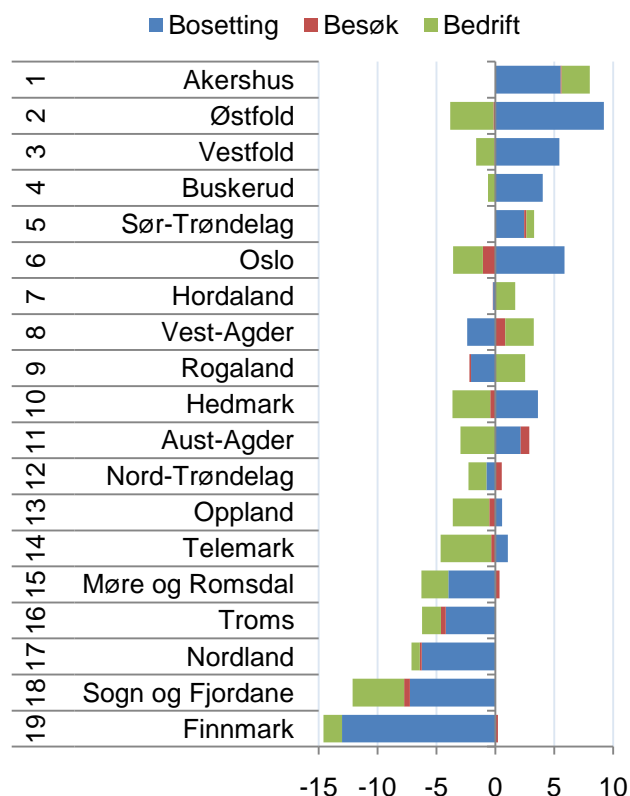
Besøksattraktivitet betyr tilsynelatende mindre for fylkenes utvikling. Her er Agderfylkene vinnere, mens Oslo taper.

Samlet attraktivitet og befolkningsvekst

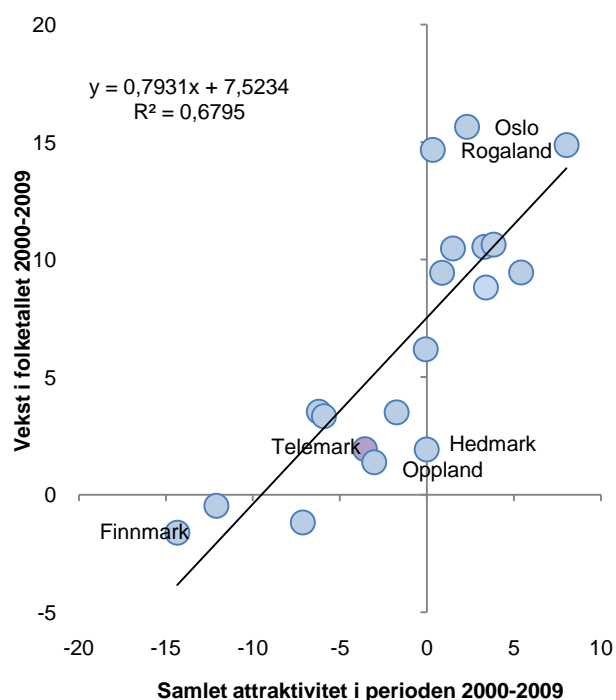
Sammenhengen mellom samlet attraktivitet og fylkenes befolkningsutvikling de siste ti årene er vist i figur 71. Utviklingen i samlet attraktivitet forklarer nesten 68 prosent av variasjonen mellom fylkenes befolkningsvekst, som vi kan se av R^2 .

Oslo og Rogaland har en høyere vekst enn forventet. De har hatt høy vekst i bransjer som verken er basis- eller besøksnæringer. De største byene har generelt en tendens til å få høyere vekst enn attraktiviteten tilsier, det å være stor ser ut til å generere vekst i seg selv.

Telemark har lavere folketallsvekst enn samlet attraktivitet tilsier.

Figur 70: Samlet attraktivitet for fylkene i perioden 2000-2009.

Figur 71: Sammenhengen mellom samlet attraktivitet som vist i figur 70 og befolkningsvekst for perioden 2000-2009.

Samlet attraktivitet for regionene

Når vi ser på endringer, vil en region kunne skåre høyt på alle de tre dimensjonene. Slike regioner vil få svært sterk vekst. Det er imidlertid bare noen få regioner i landet som har fått positivt bidrag fra alle de tre attraktivitetsdimensjonene samtidig de siste ti årene. Det er Øvre Romerike, Bjørnefjorden og Trondheimsregionen, som også er helt i toppen når det gjelder befolkningsvekst.

Vi kan se på vekstimpulsene fra de tre attraktivitetsdimensjonene samlet for regionene i BTV i figur 72.

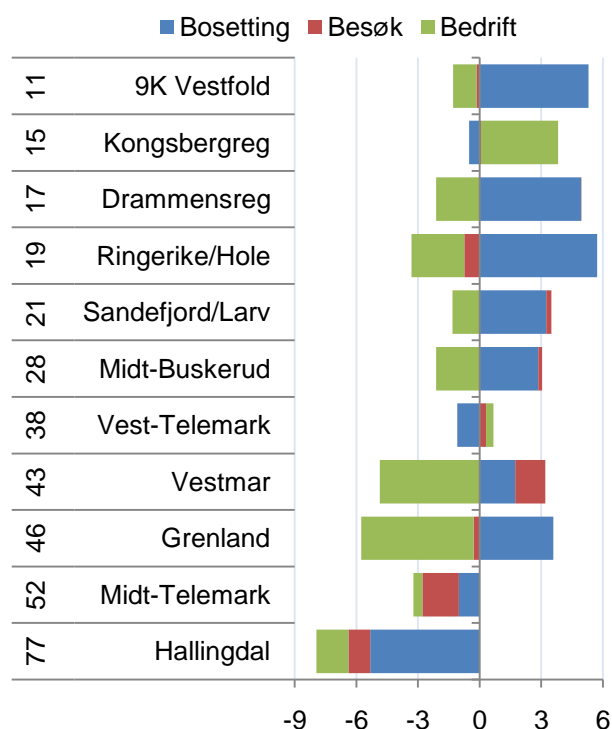
Da er det 9K Vestfold og Drammensregionen som kommer best ut av regionene i BTV. Disse regionene er nummer 11 og nummer 15 i landet for samlet attraktivitet de siste ti årene.

Regionene i Telemark plasserer seg nokså likt når det gjelder samlet attraktivitet. Vest-Telemark har svært små endringer de siste ti årene. Grenland er en av de største taperne på bedriftsattraktivitet, men har kompensert gjennom å være attraktiv som bosted.

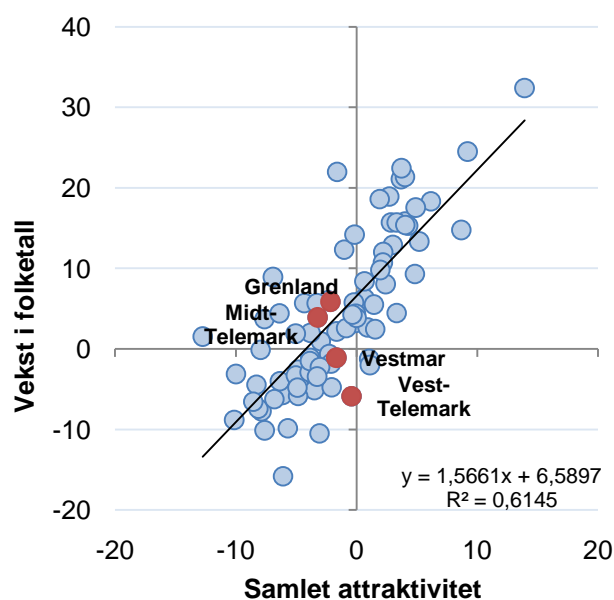
Vestmar har også tapt mye på bedriftsattraktivitet. Vestmar har vært litt attraktiv som bosted og besøkssted, men ikke nok til å kompensere helt for tapet langs bedriftsaksen.

Midt-Telemark har tapt langs alle tre aksene, mest for besøksattraktivitet.

De samlede vekstimpulsene fra de tre attraktivitetsdimensjonene forklarer nesten 62 prosent av variasjonen i befolkningsveksten i regionene. Store, folkerike regioner har en tendens til å få høyere vekst enn forventet, som forklarer noen av de 38 prosentene som modellen ikke forklarer. Det er også forklaringen til at Grenland har bedre befolkningsutvikling enn Vestmar og Vest-Telemark til tross for at Grenland har hatt litt mindre samlet attraktivitet de siste ti årene. Midt-Telemark har også bedre utvikling enn samlet attraktivitet tilsier, mye på grunn av høy vekst i Bø

Figur 72: Samlet attraktivitet for regionene i BTV i perioden 2000-2009. Rangering mht samlet attraktivitet blant de 83 regionene til venstre.

Figur 73: Sammenhengen mellom samlet attraktivitet og vekst i folketallet i regionene for perioden 2000-2009.

Samlet attraktivitet i kommunene

Siljan, Seljord og Bø har høyest samlet attraktivitet av kommunene i Telemark de siste ti årene. Alle har vært attraktive som bosted.

Tinn, Bamble og Nome har vært minst attraktive, først og fremst på grunn av tap av industriarbeidsplasser.

Noen kommuner, som Siljan, Seljord, Fyresdal, Sauherad og Hjartdal har vært attraktive langs bedriftsaksen. Dette er små kommuner med lite basisnæringer, slik at dette monner lite for fylket som helhet.

De store kommunene som Porsgrunn, Skien, Kragerø, Notodden og Bamble taper alle mye langs bedriftsaksen, og det får store konsekvenser for hele fylket.

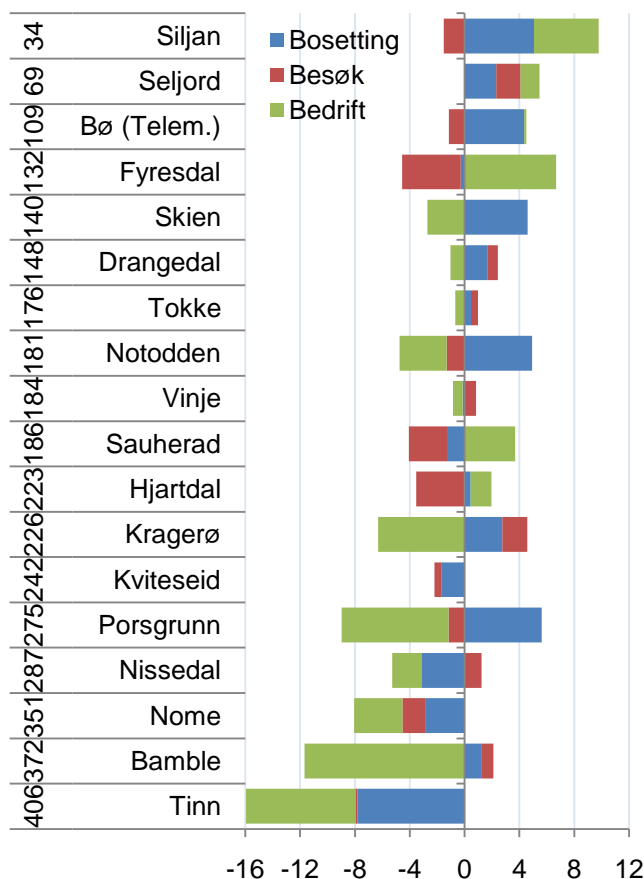
Vi kan legge merke til at endringer i besøksnæringene betyr relativt lite for utviklingen i regioner og fylker, men mye mer for utviklingen kommuner imellom.

Fyresdal, Sauherad og Hjartdal har tapt ganske mye på besøksattraktivitet, mens Seljord, Nissedal og Kragerø har vunnet mest.

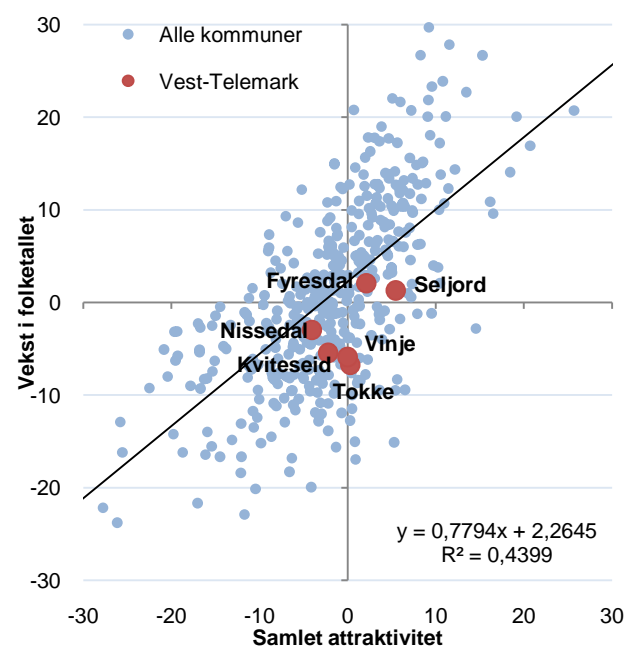
I figur 75 kan vi se samlet attraktivitet og folketallsveksten i kommunene i Vest-Telemark for perioden 2000 til 2009.

Alle kommunene i Vest-Telemark har hatt en svakere befolkningsutvikling enn samlet attraktivitet skulle tilsi.

Det er en sterk tendens til at folkerike kommuner og kommuner som har senterfunksjoner får en bedre utvikling enn forventet ut fra samlet attraktivitet. Vest-Telemark har ikke noe naturlig senter som kan dra nytte av denne "senter-effekten". Dette skaper ekstra utfordringer for regionen når det gjelder å skape vekst. Kommunene må være mer attraktive enn middels for å unngå befolkningsnedgang, det er ikke nok å være middels attraktiv.

Figur 74: Samlet attraktivitet for kommunene i Telemark. Rangering mht samlet attraktivitet blant de 83 regionene til venstre.

Figur 75: Sammenhengen mellom samlet attraktivitet og vekst i folketallet i kommunene for perioden 2000-2009.

Utvikling i samlet attraktivitet for Vest-Telemark

Vi har sett at Vest-Telemark kommer ut nær middels når det gjelder attraktivitet den siste tiårsperioden.

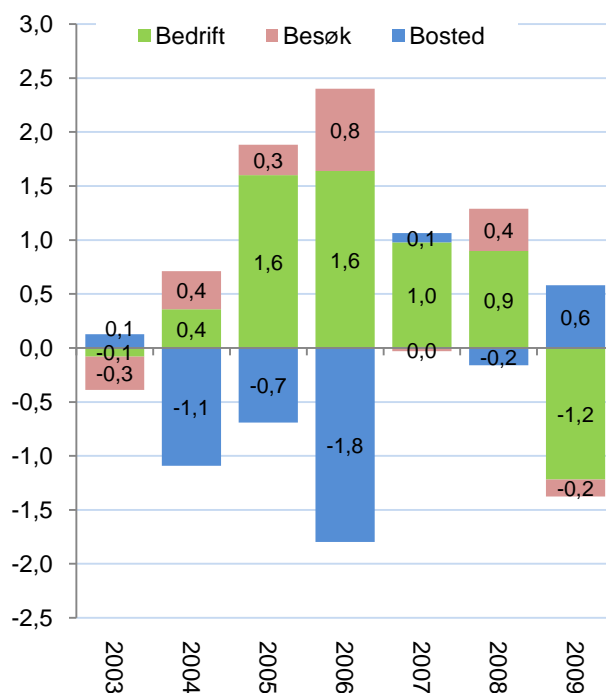
Det er interessant å se på utviklingen innenfor denne tiårsperioden, ettersom ti år er en forholdsvis lang periode.

En slik utvikling er vist i figur 76. Her har vi beregnet tall for treårsperioder for å få litt mer stabile tall. Treårsperiodene er overlappende, slik at summen av periodene 2003, 2006 og 2009 vil tilsvare tallene i figur 72.

Vi kan da se at Vest-Telemark hadde positive bidrag fra vekst i basisnæringene i årene 2004 til 2008. I siste periode har utviklingen i basisnæringene vært negativ.

Vest-Telemark hadde ganske kraftige negative bidrag for bostedsattraktivitet i årene 2004-2006. Etter det har bostedsattraktiviteten blitt bedre, og i siste periode har Vest-Telemark fått positive bidrag fra bostedsattraktivitet.

Besøksattraktiviteten har hatt mindre effekt enn bedrifts- og bostedsattraktivitet. Her så vi tidligere at Vest-Telemark har hatt nedgang i overnatting, samtidig med en vekst i handel. Dermed har det i sum blitt små endringer i besøksnæringene.

Figur 76: Utviklingen i samlet attraktivitet langs de tre dimensjonene i Vest-Telemark. Tallene er basert på tre års glidende gjennomsnitt for endring i attraktivitet.

ⁱ Alle tallene som er brukt i kapitlet om befolkning og arbeidsplasser er hentet fra SSB, enten fra statistikkbanken på internett, eller fra spesialkjøringer som Telemarksforskning har fått utført av SSB.

ⁱⁱ Alle tall for nyetableringer, vekst og lønnsomhet baserer seg på data som Telemarksforskning har fått levert fra Brønnøysundregistrene.

ⁱⁱⁱ I figuren har vi beregnet hvor stor etableringsfrekvens fylkene ville hatt, dersom de hadde hatt gjennomsnittlig etableringsfrekvens i alle bransjer, og lagt dette ut på den horisontale akse. På den vertikale akse er det den faktiske etableringsfrekvensen. Den oppmerksomme leser vil kanskje se at regresjonslinjen ikke er lagt med beste tilpasning, men at den er tvunget gjennom origo. Det kommer av at en rett fram regresjon ville ha gitt en betaverdi på over 1,4. Dette kommer igjen av at det er en sterk sammenheng mellom bransjestruktur og befolkningsvekst; fylkene som har en positiv bransjestruktur også har sterk befolkningsvekst. En urban bransjestruktur gir høy etableringsfrekvens, og befolkningsveksten i urbane områder stimulerer til nyetablering.

^{iv} Etableringsindeksen er dessverre bare delvis reproduisert tilbake til 2000. Vi har regionenes rangeringsnumre for etableringsfrekvens og vekst i antall foretak, men bare bransjejustert etableringsfrekvens fra 2007.